

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Кафедра обліку і оподаткування

ГРАБОВСЬКА Наталя Вікторівна

**ОБЛІК І АУДИТ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ: МЕТОДИКА ТА
ОРГАНІЗАЦІЯ / ACCOUNTING AND AUDIT OF FIXED ASSETS OF THE
ENTERPRISE: METHODS AND ORGANIZATION**

спеціальність: 071 – Облік і оподаткування

**Виконала студентка групи
ОПДм-21
Н.В. Грабовська**

Науковий керівник:
к.е.н., доцент Фаріон В.Я.

Кваліфікаційну роботу
допущена до захисту
_____ 20__ р.

Зав. кафедри
д.е.н., професор З.-М. В. Задорожний

ТЕРНОПІЛЬ – 2024

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ОБЛІКУ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ.....	6
1.1. Економічна сутність та нормативно-правове регулювання обліку основних засобів	6
1.2. Підходи до класифікації основних засобів.....	12
1.3. Основні методи оцінки основних засобів в системі обліку.....	16
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИКА ОБЛІКУ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ ПІДПРИЄМСТ.....	21
2.1. Методика обліку надходження основних засобів.....	21
2.2. Способи відображення операцій з обліку амортизації основних засобів ...	26
2.3. Процес вибуття об'єкта основних засобів та його відображення в системі обліку	30
2.4. Механізм відображення інформації про основні засоби в фінансовій звітності підприємства.....	35
РОЗДІЛ 3. АУДИТ ТА АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ.....	40
3.1. Організація проведення аудиту основних засобів на підприємстві.....	40
3.2. Аналіз ефективності використання основних засобів на підприємстві СФНВГ «Коваль»	51
ВИСНОВКИ	65
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	71
ДОДАТКИ	76

ВСТУП

Актуальність теми. Україна проходить через період особливої складності та відповідальності у своєму розвитку. Одним із головних завдань є створення ефективної національної економічної системи, яка забезпечить оптимальне використання трудових, матеріальних і фінансових ресурсів для підвищення рівня життя населення.

Важливим елементом розвитку ринкових відносин в Україні стає сучасна система обліку, що надає корисну інформацію про економічну діяльність суб'єкта господарювання для всіх учасників суспільства.

Виробнича та фінансова діяльність підприємств залежить від багатьох факторів, серед яких – забезпеченість основними засобами, ефективність їх використання, ступінь зносу та правильність оцінки. За цих умов раціональне використання основних засобів є ключовим чинником оптимізації витрат на виробництво та оподаткування, що впливає на загальний фінансовий результат суб'єкта підприємництва. Від належної організації обліку основних засобів залежить оперативність проведення господарських операцій. Таким чином, побудова системи обліку основних засобів з урахуванням нових пріоритетів є актуальним завданням, яке потребує постійного вдосконалення та вивчення.

Питання обліку та аудиту основних засобів досліджували та продовжують вивчати відомі вітчизняні науковці-економісти, серед яких: Ф.Ф. Бутинець, З.-М.В. Задорожний, А.Г. Загородній, С.М. Кафка, Я.Д. Крупка, М.Ф. Огійчук, О.А. Петрик, В.В. Сопко, Н.О. Ткач та інші.

Разом з тим, деякі аспекти теорії та практики обліку й аудиту основних засобів залишаються предметом дискусій і вимагають подальших наукових досліджень та вдосконалення.

Метою роботи є дослідження та вдосконалення методики обліку і організації аудиту основних засобів, а також розробка практичних рекомендацій для підвищення ефективності їх використання на підприємствах, з урахуванням чинних національних і міжнародних стандартів бухгалтерського обліку.

Для досягнення поставленої мети в роботі передбачається виконання таких **завдань**:

- дослідити економічну сутність та нормативно-правове регулювання обліку основних засобів;
- визначити підходи до класифікації основних засобів, дати пропозиції щодо їх удосконалення;
- проаналізувати основні методи оцінки основних засобів у системі обліку;
- розглянути методику обліку надходження основних засобів;
- визначити способи відображення операцій з амортизації основних засобів;
- описати процес вибуття основних засобів і його відображення в обліку;
- дослідити механізм відображення інформації щодо основних засобів у фінансовій звітності суб'єкта госопдарювання;
- описати процес організації аудиту основних засобів на підприємстві;
- провести аналіз ефективності використання основних засобів на прикладі підприємства СФНВГ «Коваль».

Об'єктом дослідження є процеси обліку та аудиту основних засобів, включаючи методику та організацію ведення обліку, оцінки, амортизації, вибуття, а також відображення інформації про основні засоби у фінансовій звітності СФНВГ «Коваль» (с. Васильківці).

Предметом дослідження є методичні підходи та організаційні аспекти обліку і аудиту основних засобів, включаючи їх класифікацію, оцінку, амортизацію, вибуття, а також процедури контролю та аналізу ефективності використання основних засобів у практичній діяльності підприємств.

Теоретичну та інформаційну базу дослідження становлять праці вітчизняних і зарубіжних науковців з питань обліку та аудиту основних засобів, Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», НП(С)БО, МСФЗ, а також дані звітності СФНВГ «Коваль»

У процесі дослідження застосовуються такі **методи**: системний аналіз для деталізації об'єктів основних засобів; абстрактно-логічний та причинно-наслідковий підхід; метод конкретизації; аналіз документів з обліку основних засобів за їх формою та змістом; а також метод групування.

Наукова новизна одержаних результатів проведеного дослідження полягає у розробці нових підходів до класифікації та оцінки основних засобів, які адаптовані до сучасних вимог національних і міжнародних стандартів бухгалтерського обліку; вдосконаленні методики обліку і аудиту основних засобів, зокрема в аспектах обліку надходження, амортизації та вибуття; запропонуванні нові методи аналізу ефективності використання основних засобів, які включають сучасні інструменти для оцінки їх впливу на фінансові результати підприємства; покращенні механізму відображення інформації про основні засоби в фінансовій звітності підприємства відповідно до сучасних вимог; запропонуванні нових методів оцінки ефективності використання основних засобів.

Практичне значення одержаних результатів полягає у впровадженні удосконалених методик обліку і аудиту основних засобів, що дозволить СФНВГ «Коваль» та іншим підприємствам більш точно і ефективно вести облік та контроль за їх використанням, що в свою чергу покращує управлінські рішення і забезпечує більш ефективне використання ресурсів.

Апробація наукових досліджень. Окремі положення дослідження було оприлюднено на VII міжнародній науково-практичній конференції – «Стан і перспективи розвитку обліково-інформаційної системи в Україні» (Тернопіль, 26-27 вересня 2024р.), а також на III міжнародній науково-практичній інтернет-конференції здобувачів вищої освіти і учнівської молоді – «Облік, оподаткування і контроль в управлінні» (Кропивницький, 17 квітня 2024р.).

Структура та обсяг роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, 3 розділів, висновків, переліку використаних джерел. Загальний обсяг роботи становить 70 сторінок, що включає 9 таблиць та 19 рисунків. Список використаних джерел налічує 46 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ОБЛІКУ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ

1.1. Економічна сутність та нормативно-правове регулювання обліку основних засобів

У сучасних умовах господарської діяльності однією з ключових складових ефективного функціонування підприємств є грамотне управління основними засобами. Економічна сутність цих активів тісно пов'язана з їхнім впливом на фінансові показники та загальну продуктивність організації. Вони відіграють важливу роль у виробничому процесі, забезпечуючи його стійкість та продуктивність.

Вперше термін «основні засоби» вживається у працях французької школи під керівництвом Гільбо А. та Леоте Е., які відмічали, що до складу активів входять оборотні засоби, основні засоби, витрачені засоби, засоби дебіторів і збитки.

«У XVII–XX ст. Ла Порт М. запропонував класифікацію рахунків, де виділялася група майнових рахунків або рахунків власності. Ця група виконувала специфічну господарську функцію управління ресурсами на підприємстві» [41, с. 163].

«У XIX–XX ст. Вейцман Р.Я. (1870–1936) розподілив всі активи на дві групи – засоби у фазі обігу та засоби у фазі виробництва – і розмежував основні засоби, засоби в обігу та засоби поза обігом» [39, с. 139–141].

Методологія обліку основних засобів і порядок їх розкриття у фінансовій звітності регулюється НП(С)БО 7 «Основні засоби» [26].

У відповідності до НП(С)БО № 7, основними засобами вважають «матеріальні активи, які підприємство утримує з метою використання їх у процесі виробництва або постачання товарів, надання послуг, здавання в оренду іншим особам або для здійснення адміністративних і соціально-

культурних функцій, очікуваний строк корисного використання (експлуатації) яких більше одного року (або операційного циклу, якщо він довший за рік)» [26].

Згідно МСБО 16 «Основні засоби» «Основні засоби – це матеріальні об’єкти, що їх:

а) утримують для використання у виробництві або постачанні товарів чи наданні послуг для надання в оренду або для адміністративних цілей;

б) використовуватимуть, за очікуванням, протягом більше одного періоду» [21].

Відповідно до Податкового кодексу України «основні засоби – матеріальні активи, у тому числі запаси корисних копалин наданих у користування ділянок надр (крім вартості землі, незавершених капітальних інвестицій, автомобільних доріг загального користування, бібліотечних і архівних фондів, матеріальних активів, вартість яких не перевищує 20 000 гривень, невиробничих основних засобів і нематеріальних активів), що призначаються платником податку для використання у господарській діяльності платника податку, вартість яких перевищує 20000 гривень і поступово зменшується у зв'язку з фізичним або моральним зносом та очікуваний строк корисного використання (експлуатації) яких з дати введення в експлуатацію становить понад один рік (або операційний цикл, якщо він довший за рік)» [30].

Підходи до трактування дефініції «основні засоби» вітчизняними та зарубіжними науковцями узагальнено у таблиці 1.1

Таблиця 1.1

Трактування дефініції «основні засоби» в науковій літературі

Автор	Визначення
1	2
Я.Д. Крупка	«Основні засоби – це сукупність всіх засобів праці, які функціонують в натуральній формі впродовж тривалого часу (більше одного року) як у сфері виробництва, так і в невиробничій сфері і протягом всього терміну служби не втрачають своєї споживчої форми; поступово зменшують свою вартість у зв'язку з фізичним або моральним зносом; беруть участь у процесі виробництва протягом багатьох виробничих циклів» [44, с. 23].

Продовження таблиці 1.1

1	2
А.М. Туренко, О.С. Іванілов, І.А. Дмитрієв, І.Ю. Шевченко	«Основні засоби – це засоби праці виробничого і невиробничого призначення, які беруть участь у процесі виробництва протягом багатьох циклів, зберігаючи при цьому свою натуральну форму, і переносять свою вартість на вартість готової продукції частинами шляхом амортизаційних відрахувань» [40, с. 225].
В. М. Соколов, І. А. Косата, Т. В. Розіт	«Основні засоби – це матеріальні активи, які функціонують у натуральній формі в виробничому процесі протягом періоду понад один рік і вартість яких за одиницю перевищує 20 000 грн. Ці засоби беруть участь у виробничому процесі багаторазово, не змінюючи свою речову форму та переносять свою вартість на продукцію, що виготовляється, за допомогою амортизації» [10, с. 8].
Н.І. Верхоглядова, С.Б. Ільїна, В.П. Шило, В.І. Кисла	«Основні засоби – це засоби праці, які використовуються (експлуатуються) впродовж тривалого часу, при цьому зберігаючи свою первісну фізичну форму, і переносять свою вартість на вироблений продукт частинами, протягом декількох виробничих циклів унаслідок фізичного та морального зносу» [11, с. 12]
Н.Д. Бабяк	«Основні засоби – це активи з терміном корисного використання більше одного року, які використовуються на підприємствах у декількох операційних циклах з метою отримання економічної вигоди, не втрачаючи при цьому матеріально-речової форми, та переносять свою вартість на знов створену продукцію частинами у вигляді нарахованих амортизаційних відрахувань» [4, с. 178]
Ю.В. Неміш	«Основні засоби – це вартісно виражені ресурси, які утримуються суб'єктом господарювання з метою використання в процесі виробництва, постачання товарів і послуг, надання в оренду іншим особам або для здійснення чи соціально-культурних функцій, очікуваний строк експлуатації яких становить не менше одного року, чи визначається межами операційного циклу понад один рік, вартість яких зменшується в процесі використання» [27, с. 66]
О.Г. Агрес	«Основні засоби – це засоби праці у формі матеріальних активів, які утримує підприємство з метою використання у виробничому процесі або здійсненні адміністративних чи соціально-культурних функцій, очікуваний термін корисного використання яких становить більше ніж один рік, не змінюючи при цьому своїх форм і розмірів, вартість яких є не меншою від законодавчо встановленого розміру та поступово переноситься в міру фізичного спрацювання та (або) морального старіння на вартість готової продукції проведенням амортизаційних відрахувань» [1, с. 178]
А.М. Коваленко	«Основні засоби – це матеріальні активи з очікуваним терміном корисного використання більш ніж один рік (або на протязі операційного циклу, якщо він більше ніж рік), які підприємство утримує в цілях: використання під час виробництва або поставки товарів, надання послуг, надання в оренду іншим особам; виконання адміністративних та соціальних функцій» [9, с. 192]

**Джерело: систематизовано автором*

Таким чином можна зробити висновок, що основні засоби – це матеріальні об'єкти, які суб'єкт підприємництва використовує для здійснення виробничої діяльності, оренди, а також для виконання адміністративних або

соціально-культурних завдань. Їхній термін служби перевищує один рік, а вартість складає більше ніж 20 000 гривень. Під час використання такі активи поступово амортизуються, передаючи свою вартість на виготовлену продукцію чи надані послуги, забезпечуючи тим самим фінансові ресурси для оновлення в майбутньому.

Слід також відмітити, що класифікація основних засобів є необхідною, оскільки, незважаючи на їх економічну схожість, ці активи відрізняються за функціональним призначенням та тривалістю використання. Засоби праці з довгим терміном служби мають меншу схильність до зносу і довше зберігають свою вартість, що впливає на собівартість продукції. Для спрощення нарахування амортизації основні засоби з однаковими умовами експлуатації об'єднують у групи. Однак існують певні розбіжності в підходах до класифікації основних засобів між Податковим кодексом України та НП(С)БО 7 (рис. 1.1).

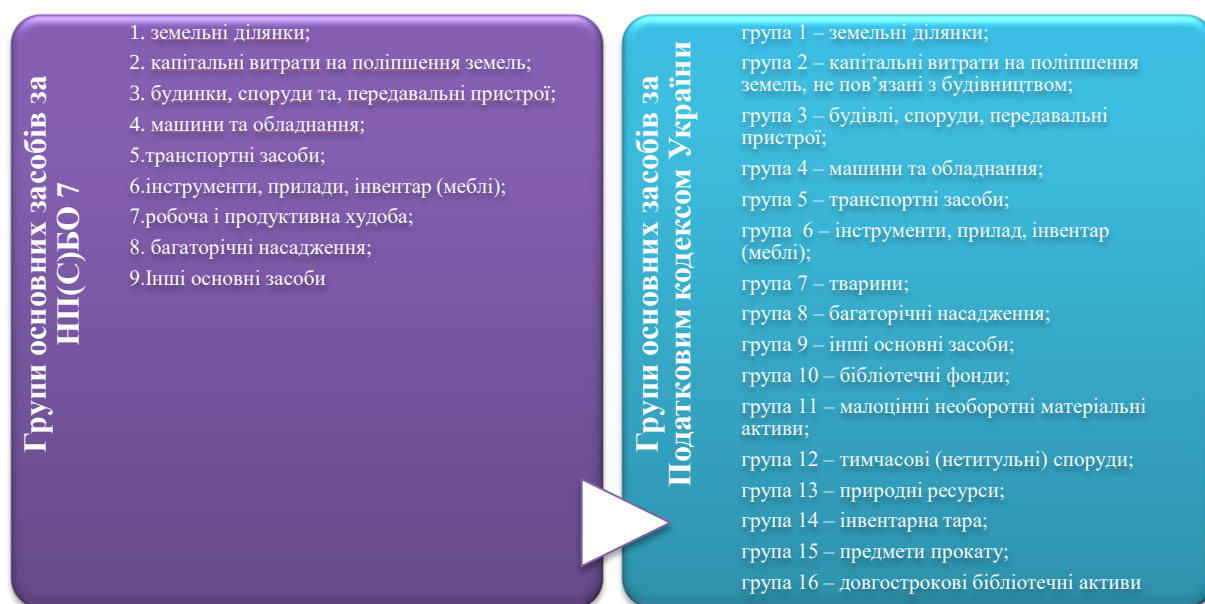

Рис. 1.1. «Порівняння групування основних засобів згідно Податкового кодексу України та НП(С)БО 7» [26; 30]

Таким чином бачимо, що головною різницею між НП(С)БО 7 і Податковим кодексом України є застосування різних критеріїв та груп для

класифікації основних засобів. Це має значний вплив на порядок обліку амортизації та розрахунок податкових зобов'язань суб'єкта господарювання, залежно від обраної системи. Крім того, ПКУ визначає мінімально допустимі строки служби для кожної групи основних засобів (Додаток А).

Слід також відмітити, що повний процес обороту основних виробничих засобів можна розглядати через етапи, як відображено на рисунку 1.2.

Рис. 1.2. Кругообіг основних виробничих засобів

**Джерело: сформовано автором самостійно*

Таким чином можна стверджувати, що економічна суть основних засобів пов'язана з їх кругообігом. Важливо зауважити, що основні засоби поступово зношуються, що впливає на їхню продуктивність. Процес старіння та зношення основних засобів потребує не лише заміни старих на нові, а й їхнього якісного удосконалення, що можливе за умови активного розвитку та розширеного відтворення основних засобів.

«В умовах сучасного економічного середовища, де діяльність підприємств та організацій визначається великою кількістю регуляторів та стандартів, особливою важливістю наділяється нормативно-правова база, яка й визначає порядок обліку основних засобів. Достовірність та повнота інформації щодо основних засобів забезпечується рядом нормативних документів з бухгалтерського обліку на різних рівнях. Ці документи мають різний правовий

статус, утворюючи загалом чотири рівні регулювання бухгалтерського обліку основних засобів, як це відображено 1.3» [12].

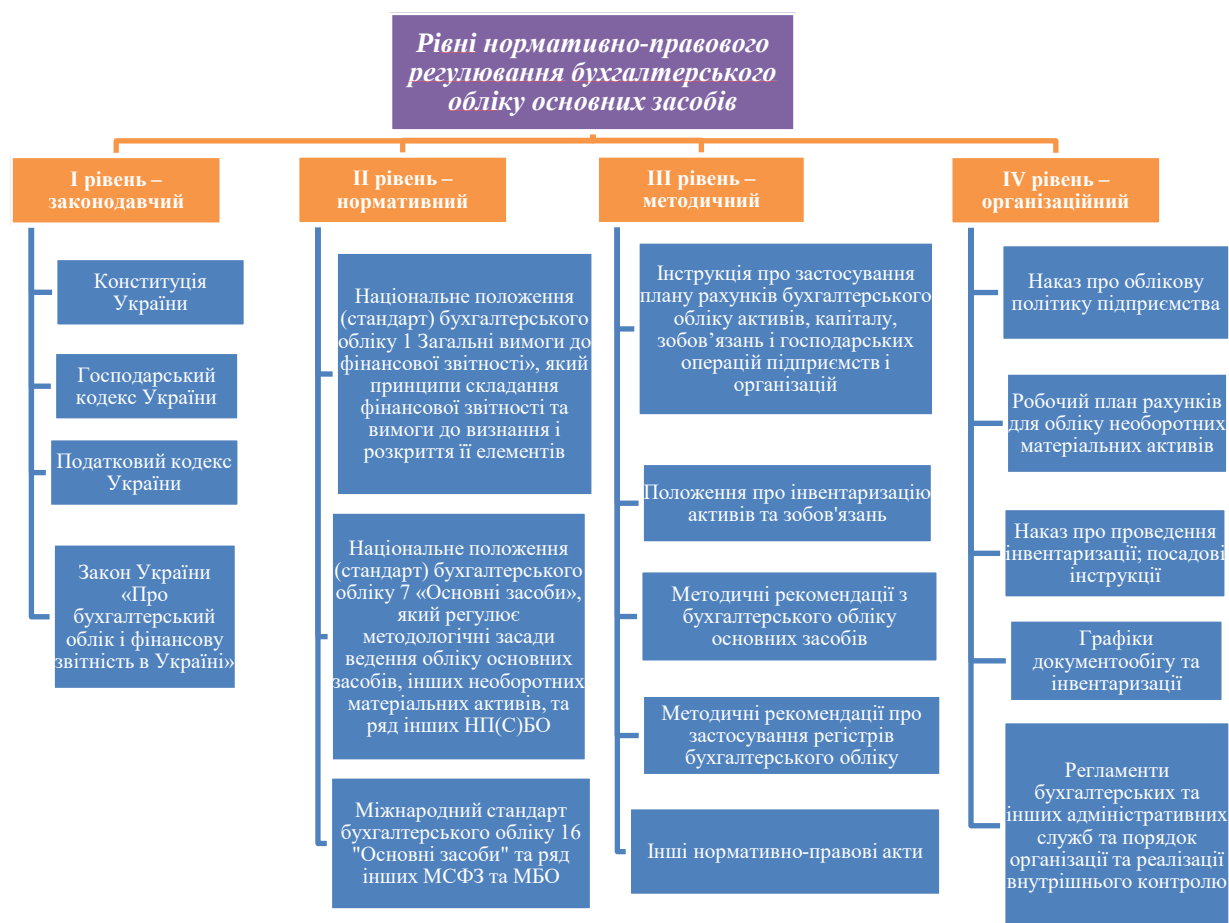

Рис. 1.3. «Рівні нормативно-правового регулювання бухгалтерського обліку основних засобів» [22]

«Побудова ієрархічної структури та виділення чотирьох рівнів нормативно-правового регулювання обліку основних засобів дає можливість раціонально організувати дану облікову ділянку, забезпечити виконання законодавчих норм введення обліку основних засобів та ІНМА з метою їх правильного відображення в звітності згідно з чинними вимогами національних та міжнародних стандартів обліку і звітності» [12].

Підсумовуючи, можна зазначити, що в умовах сучасної економіки України, з огляду на процеси економічної інтеграції, постає питання приведення національних стандартів бухгалтерського обліку у відповідність до міжнародних. Хоча національні та міжнародні стандарти обліку основних засобів мають багато спільних аспектів, існують також розбіжності в методах оцінки, переоцінки та визначення первісної вартості.

1.2. Підходи до класифікації основних засобів

В сучасній економічній теорії та практиці питання класифікації основних засобів відіграє важливу роль у контексті управління активами підприємств. Основні засоби, що є одним з ключових елементів активів, відіграють значну роль у виробництві та надають підприємствам конкурентну перевагу на ринку. Перед вирішенням питань з управління та використання основних засобів стоїть завдання їхньої класифікації, що визначається різноманітністю відомих методів та підходів.

Групи основних засобів для цілей бухгалтерського обліку відображено на рисунку 1.4, а загальну їх класифікацію відображено на рисунку 1.5.

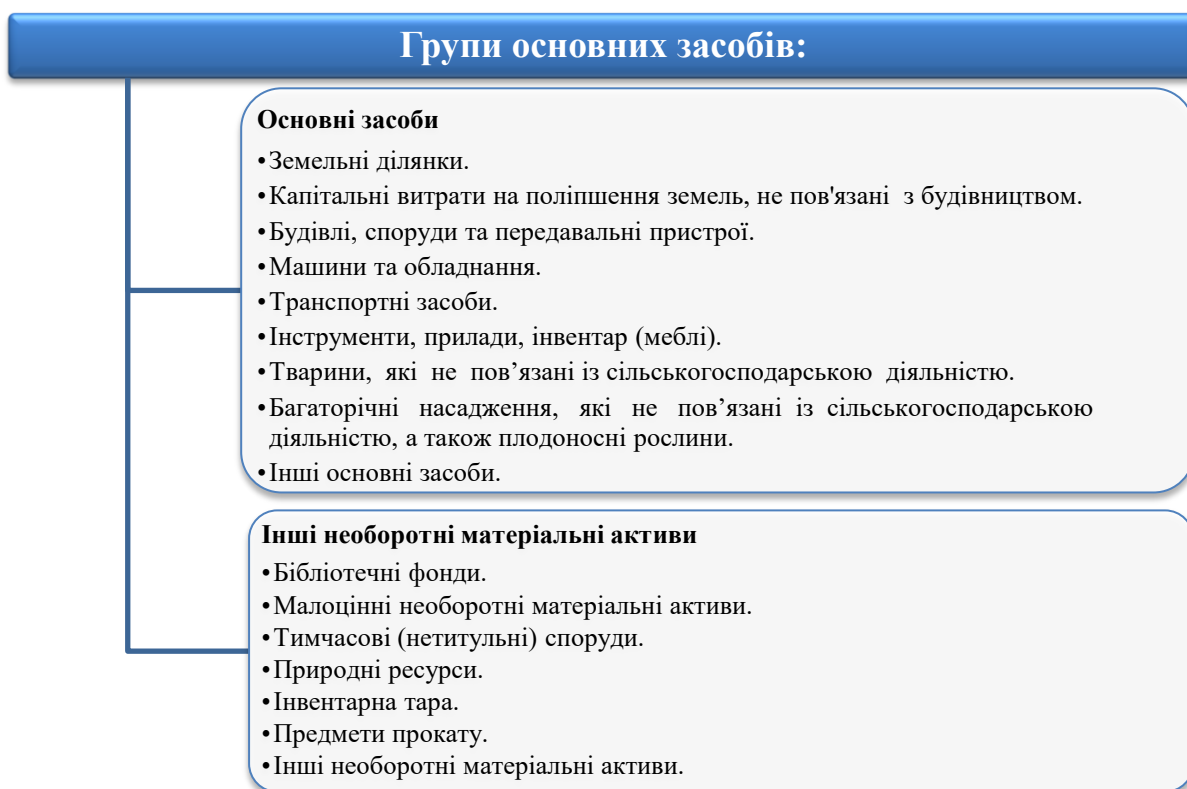

Рис.1.4. «Класифікація основних засобів для цілей бухгалтерського обліку» [26]

**Джерело: сформовано на основі [26]*

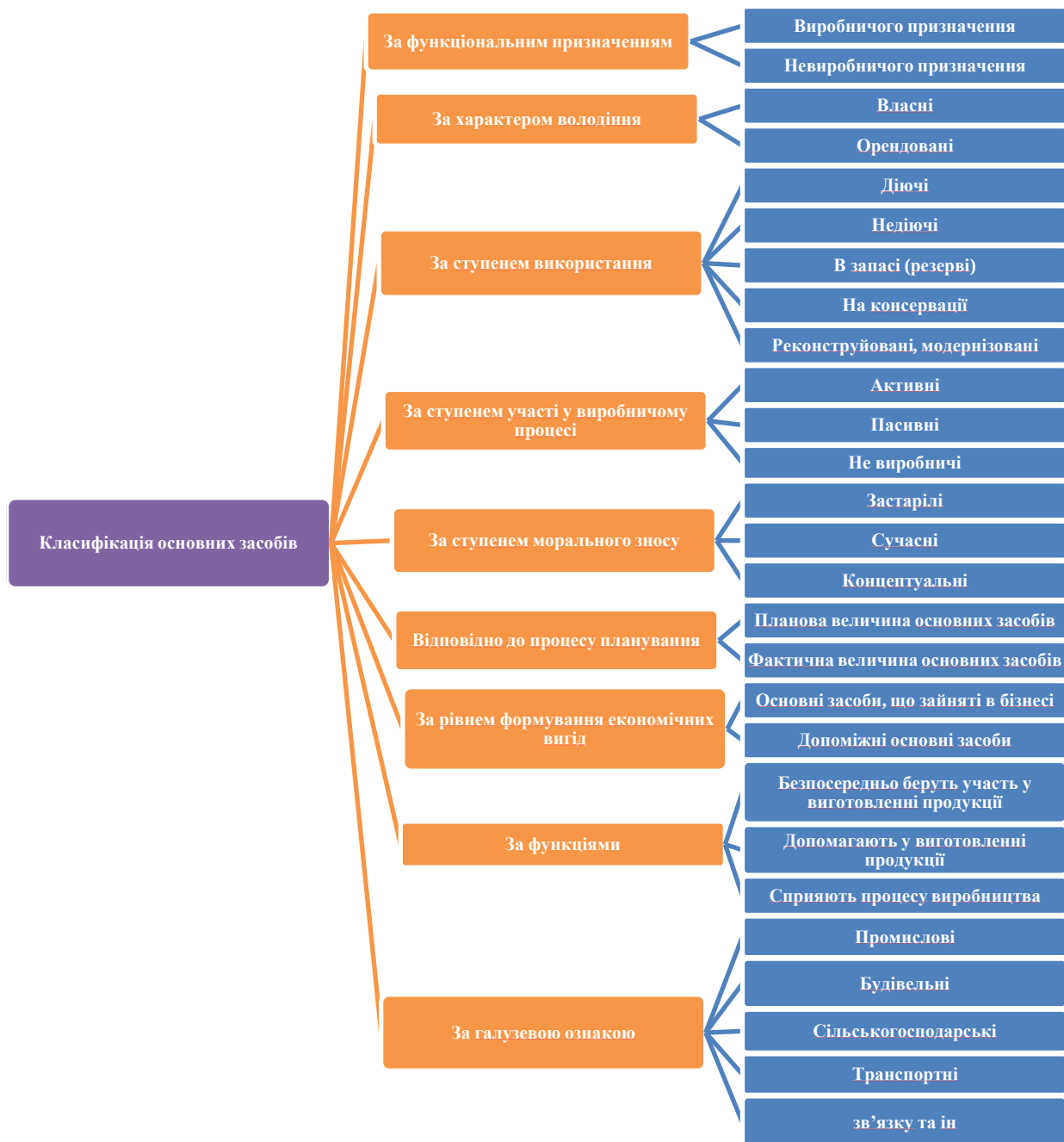

Рис. 1.5. «Класифікація основних засобів» [45]

На сьогоднішній день можна спостерігати різноманітні підходи до класифікації основних засобів у різних джерелах. Це визначається метою та завданнями, які розв'язуються під час проведення досліджень.

За функціональним призначенням виокремлюють основні засоби виробничого та невиробничого призначення. Виробничі основні засоби безпосередньо беруть участь у виробничому процесі або створюють умови для

його нормального здійснення. Невиробничі основні засоби, у свою чергу, не беруть участі в безпосередньому виробничому процесі, але є важливою умовою для суспільного відтворення. Їх функцією є задоволення соціальних потреб працівників. Ці засоби включають в себе житлові будинки, дитячі дошкільні та освітні установи, лікарні, спортивні об'єкти і т. д.

За характером володіння основні засоби поділяють на власні та орендовані. Власні основні засоби – це активи, що належать підприємству або організації, які вони володіють повністю і мають право користування ними без будь-яких обмежень. Власні основні засоби зазвичай підлягають амортизації, що означає, що їхня вартість зменшується з часом через фізичний знос та моральне старіння.

Орендовані основні засоби – це активи, які підприємство використовує на правах оренди, тобто не володіє ними повністю, а лише користується ними на певний період за встановленою платою. Це може бути будь-який вид майна, включаючи будівлі, обладнання, транспортні засоби тощо. Орендовані основні засоби часто використовуються компаніями з метою зменшення початкових витрат, підвищення гнучкості та зниження ризиків, пов'язаних зі змінами виробничого обсягу або ринкових умов. Однак вони можуть мати обмеження, щодо використання або модифікації, встановлені умовами оренди, і зазвичай не включаються до активів підприємства.

За ступенем використання виділяють основні засоби: діючі, недіючі, в запасі (резерві), на консервації та модернізовані.

За ступенем участі в виробничому процесі основні засоби є активними чи пасивними. Активні основні засоби представляють собою ресурси, які використовуються безпосередньо у виробничих або комерційних процесах підприємства з метою генерації прибутку. Вони є джерелом доходу та сприяють у виробництві товарів або наданні послуг. Такі активи включають обладнання для виробництва, транспортні засоби для перевезення товарів, приміщення для ведення бізнесу та інші ресурси, які використовуються безпосередньо у виробництві або наданні послуг.

Пасивні основні засоби, натомість, не задіяні безпосередньо в виробничих чи комерційних процесах. Вони можуть включати такі ресурси, як будівлі, офісне обладнання, меблі, освітлення та інші засоби, які забезпечують комфорт та безпеку працівників, а також фіксують середовище для проведення бізнесу.. Ці активи не приносять прямого доходу, але можуть мати значення для підприємства з точки зору їхньої власності чи потенційного використання в майбутньому.

За ступенем морального зносу основні засоби класифікують на: застарілі; сучасні; концептуальні.

Ми пропонуємо виокремити, крім вище зазначених класифікаційних ознак, ще декілька нових, які відображено на рисунку 1.6.

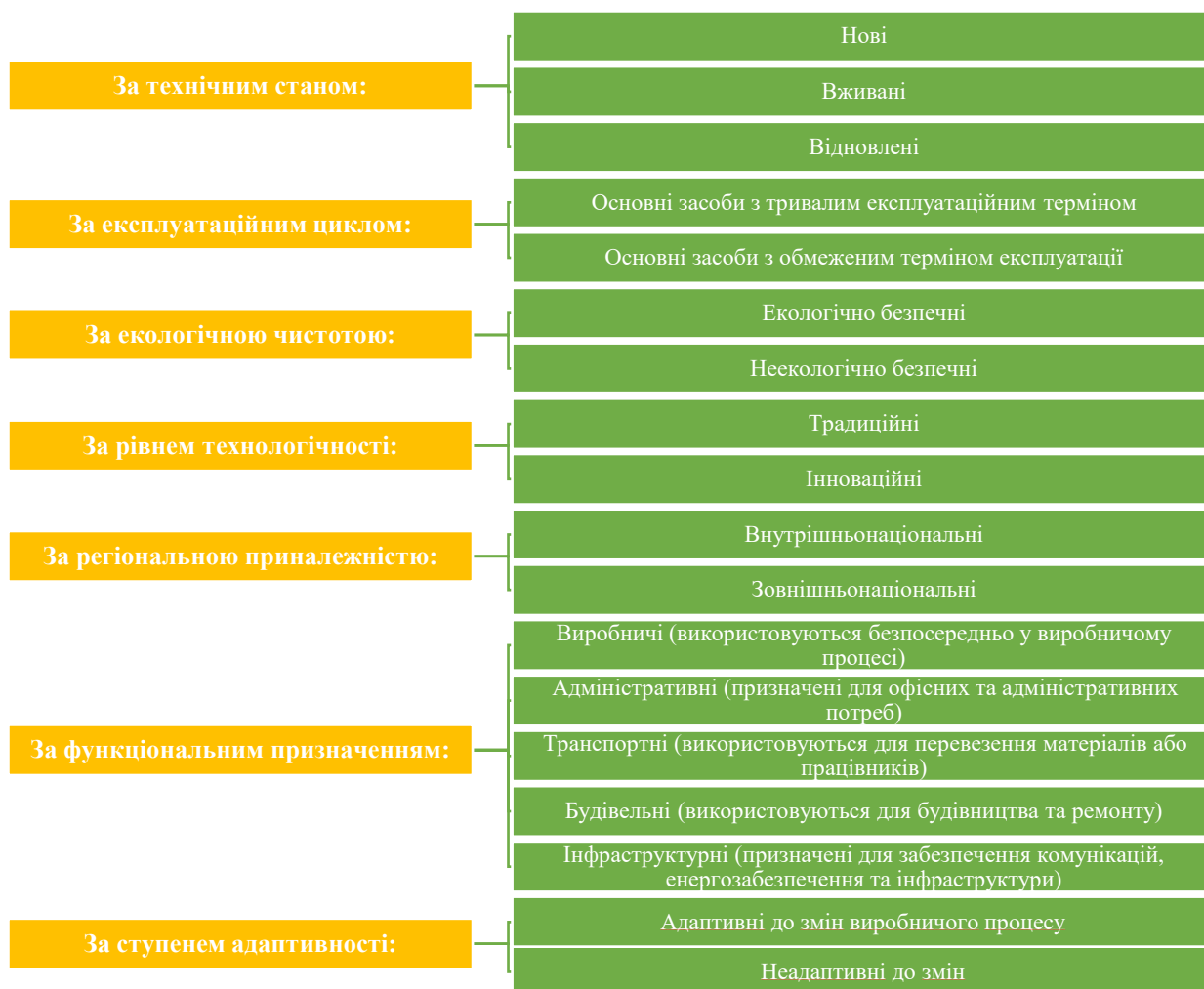

Рис.1.6. Пропоновані класифікаційні ознаки основних засобів

**Джерело: сформовано автором самостійно*

Ця класифікація дозволить отримати більш детальне уявлення про різноманітні аспекти основних засобів і їх використання на підприємстві. Вона надає можливість більш точно визначити характеристики основних засобів, що в свою чергу допомагає управлінцям приймати кращі рішення щодо їх ефективного використання та планування виробничих процесів.

Дана класифікація дозволяє здійснювати більш точний облік та контроль за різними категоріями основних засобів, а також адаптувати стратегії управління в залежності від їхніх характеристик і умов виробництва. Також вона сприяє покращенню планування ремонтних робіт, модернізації та заміни основних засобів, що відповідає стратегічним цілям підприємства.

1.3. Основні методи оцінки основних засобів в системі обліку

Оцінка вартості основних засобів є важливою складовою управління активами суб'єкта підприємництва та прийняття стратегічних рішень. Основні засоби, такі як обладнання, транспортні засоби, будівлі, тощо, утворюють значну частину активів компанії і мають значний вплив на її фінансову стійкість і конкурентоспроможність. Оцінка основних засобів дозволяє визначити їхню поточну вартість, ефективно розподіляти ресурси, визначати стратегії розвитку та приймати обґрунтовані фінансові рішення. Вартість та стан основних засобів є ключовими аспектами для будь-якого підприємства чи організації. Оцінка основних засобів – це не лише важлива складова фінансового аналізу, але й стратегічний інструмент управління, який визначає ефективність виробничого процесу та загальну конкурентоспроможність підприємства.

Як підкреслює Кудлаєва Н.В., «оскільки саме ці об'єкти використовуються в діяльності підприємств тривалий час, а на їхнє оцінювання впливає низка факторів, зокрема інфляція, знос (фізичний і моральний)» [18, с. 108].

Зважаючи на це відмітимо, що на даний час існують різні підходи до

оцінки основних засобів суб'єкта підприємництва згідно з НП(С)БО 7 та МСБО 16 (табл. 1.2).

Таблиця 1.2

Порівняння визначень вартостей згідно НП(С)БО 7 та МСБО 16

Вид оцінки	Визначення згідно НП(С)БО 7	Визначення згідно МСБО 16
Первісна вартість	«це історична (фактична) собівартість необоротних активів у сумі грошових коштів або справедливої вартості інших активів, сплачених (переданих), витрачених для придбання (створення) необоротних активів» [26].	Не має визначення
Справедлива вартість	«сума, за якою можна продати актив або оплатити зобов'язання за звичайних умов на певну дату» [26].	«це ціна, яка була б отримана за продаж активу або сплачена за передачу зобов'язання у звичайній операції на дату оцінки» [21].
Ліквідаційна вартість	«сума коштів або вартість інших активів, яку підприємство очікує отримати від реалізації (ліквідації) необоротних активів після закінчення строку їх корисного використання (експлуатації), за вирахуванням витрат, пов'язаних з продажем (ліквідацією)» [26].	«це попередньо оцінена сума, яку суб'єкт господарювання отримав би на поточний час від вибуття активу після вирахування всіх попередньо оцінених витрат на вибуття, якщо актив є застарілим та перебуває в стані, очікуваному по закінченні строку його корисної експлуатації» [21].
Балансова вартість	«різниця між первісною (переоціненою) вартістю необоротного активу і сумою його накопиченої амортизації (зносу)» [26].	«це сума, за якою актив визнають після вирахування будь-якої суми накопиченої амортизації та накопичених збитків від зменшення його корисності» [21].
Переоцінена вартість	«вартість необоротних активів після їх переоцінки» [26].	«це справедлива вартість об'єкта ОЗ на дату переоцінки за мінусом будь-якої подальшої накопиченої амортизації та подальших накопичених збитків від знецінення» [21].
Залишкова вартість	«різниця між первісною (переоціненою) вартістю необоротного активу і сумою його накопиченої амортизації (зносу)» [26].	Не має визначення
Вартість, визначена суб'єктом господарювання	Не має визначення	«це теперішня вартість грошових потоків, які, за очікуванням суб'єкта господарювання, виникнуть упродовж використання активу і від його вибуття після закінчення строку його корисної експлуатації або які, за очікуванням, виникнуть при погашенні зобов'язання» [21].
Вартість, що амортизується	«первісна або переоцінена вартість необоротних активів за вирахуванням їх ліквідаційної вартості» [26].	«це собівартість активу або інша сума, що замінює собівартість, за вирахуванням його ліквідаційної вартості» [21].

**Джерело: сформовано на основі [26,21]*

«Відповідно до МСБО 16 «Основні засоби» в первісну вартість основних засобів включають також первісну попередню оцінку витрат на демонтаж, переміщення об'єкта та відновлення території, на якій він розташований, зобов'язання за якими суб'єкт господарювання бере або коли купує цей об'єкт, або коли використовує його протягом певного періоду з метою, яка відрізняється від виробництва запасів протягом цього періоду на відміну від НП(С)БО 7 «Основні засоби»» [12].

«Більше того, НП(С)БО 7 не надає конкретних вказівок щодо періодичності перегляду ліквідаційної вартості об'єкта основних засобів, тоді як у МСБО 16 встановлено вимогу проводити такий перегляд, принаймні, на кінець кожного фінансового року. Важливо зауважити, що відповідно до норм МСБО 16 зміни ліквідаційної вартості та терміну корисного використання об'єкта основних засобів не розглядаються як зміна облікової політики, але слід відображати як зміну облікових оцінок» [12].

Є також відмінності стосовно переоцінки основних засобів. «Проте, після ухвалення Податкового кодексу України, внесені відповідні зміни до Положення (стандарту) бухгалтерського обліку НП(С)БО 7, що дозволяють застосовувати «індексацію» вартості основних засобів в залежності від офіційного рівня інфляції» [28].

Відповідно до норм НП(С)БО 7, вартість основних засобів поступово змінюється протягом їхнього функціонування. Протягом усього терміну експлуатації ці активи обліковуються на фірмі за їхньою первісною вартістю, і зобов'язання визначаються загальною сумою, яка розподіляється пропорційно до справедливої вартості окремого об'єкта основних засобів.

Однак, варто зауважити, що при формуванні фінансової звітності суб'єкти підприємницької діяльності, як правило, використовують як первісну, так і залишкову вартість основних засобів. Зумовлено це тим, що в Національному положенні (стандарті) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби» зазначено, що «придбані або створені основні засоби включаються до балансу за їхньою

первісною вартістю». Склад первісної вартості придбаних основних засобів переважно залежить від методу їхнього отримання (внесок до статутного капіталу, придбання за оплату, виготовлення (створення) самостійно, безоплатне отримання тощо) [26].

Згідно з НП(С)БО 7 «Основні засоби» встановлено, що первісна вартість об'єкта основних засобів (кожного певного об'єкта) складається з наступних витрат (рис.1.7.).

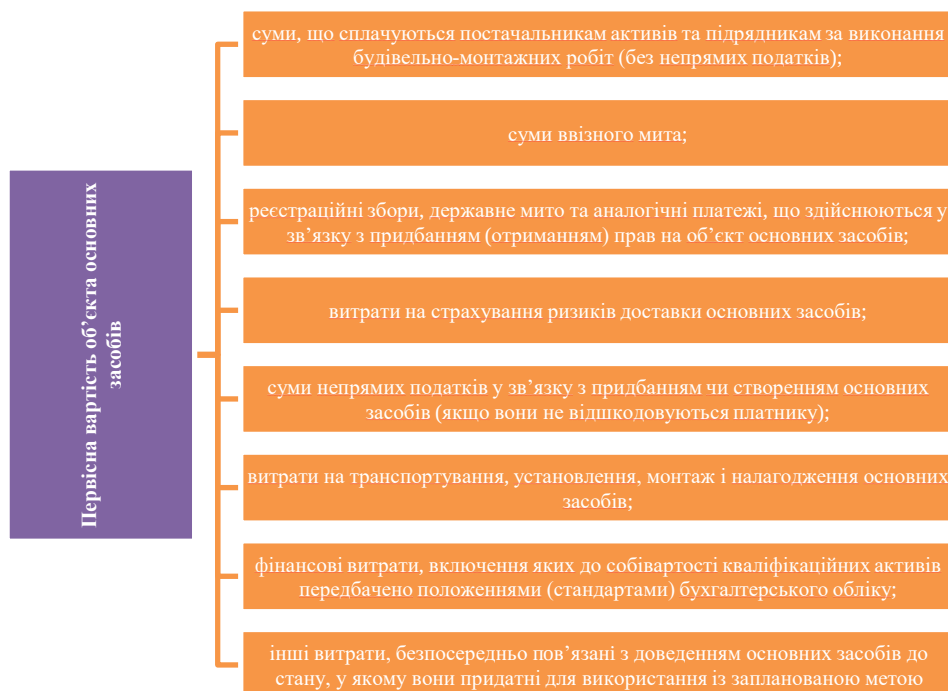

Рис. 1.7 «Склад витрат, які включаються до первісної вартості основних засобів» [26]

**Джерело: сформовано за [26]*

Слід також відмітити, що порівнюючи первісну та справедливую вартість, то друга має такі переваги над першою як:

- справедлива вартість відображає сучасну ринкову вартість активів, що дозволяє отримувати більш точні та реалістичні дані;
- метод справедливої вартості дозволяє більш гнучко оцінювати зміни вартості активів відповідно до змін на ринку;
- використання справедливої вартості сприяє більшій прозорості в бухгалтерській звітності, оскільки вона відображає реальну ринкову ситуацію.

Однак, як і все, справедлива вартість має свої недоліки, серед яких:

- визначення справедливої вартості може бути суб'єктивним, оскільки вона ґрунтується на оцінці ринкових умов та прогнозах;
- визначення справедливої вартості може бути складним завданням через неоднорідність ринку та різноманітність оціночних методів;
- справедлива вартість може змінюватися швидше за первісну вартість через коливання ринкових умов, що може призвести до нестабільності в звітності.

Зараз існує багато різноманітних методів оцінювання, але немає жодного універсального, який би був ідеальним і відповідав усім потребам користувачів фінансової звітності.

Проблема оцінки основних засобів нерозривно пов'язана з проблемою їх визнання. Визнання основних засобів і їх включення до балансу передбачають встановлення критеріїв і моменту визнання. Критерії визнання основних засобів визначають основні вимоги, які потрібно враховувати при визнанні різних об'єктів.

РОЗДІЛ 2

МЕТОДИКА ОБЛІКУ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ ПІДПРИЄСТВА

2.1. Методика обліку надходження основних засобів

В сучасному бізнес-середовищі, де підприємства постійно здійснюють інвестиції в різноманітні активи, важливо мати чіткий та ефективний метод обліку надходження основних засобів. Основні засоби, що включають у себе машини, устаткування, нерухоме майно та інші матеріальні активи, є одним з ключових елементів фінансової стабільності та конкурентоспроможності підприємства. Правильний облік надходження цих засобів дозволяє підприємствам ефективно керувати своїм капіталом, планувати розвиток, використовувати ресурси оптимально та забезпечувати відповідність фінансової звітності вимогам законодавства.

«Залежно від характеру та порядку оплати основних засобів розрізняють такі шляхи їх надходження на підприємство: придбання з відповідною оплатою або за бартерним обміном; будівництво підрядним чи господарським способами;

– безоплатне отримання від інших організацій; внески засновників до статутного капіталу підприємства; оприбуткування лишків, виявлених при інвентаризації. Надходження основних засобів шляхом придбання чи будівництва відображається в обліку як капітальні інвестиції» [44, с.26].

Рух основних засобів донедавна на підприємствах оформлювався за допомогою типових форм первинної облікової документації, затверджених наказом Міністерства статистики України № 352 від 29.12.1995 [37] (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

«Типові форми з обліку основних засобів згідно Наказу Міністерства статистики України» [37]

№ форми	Назва форми
03-1	«Акт приймання-передачі (внутрішнього переміщення) основних засобів»
03-2	«Акт приймання-здачі відремонтованих, реконструйованих і модернізованих об'єктів»
03-3	«Акт на списання основних засобів»
03-4	«Акт на списання автотранспортних машин»
03-5	«Акт на установку, пуск, демонтаж будівельної машини»
03-6	«Інвентарна картка обліку основних засобів»
03-7	«Опис інвентарних карток з обліку основних засобів»
03-8	«Картка обліку руху основних засобів»
03-9	«Інвентарний список основних засобів»
03-14	«Розрахунок амортизації основних засобів (для промислових підприємств)»
03-15	«Розрахунок амортизації основних засобів (для будівельних організацій)»
03-16	«Розрахунок амортизації по автотранспорту»

**Джерело: складено на основі [37].*

У жовтні 2021 року, Наказом № 266, Державною службою статистики України було скасовано раніше встановлені форми для обліку основних засобів [38]. Однак суб'єкти господарювання можуть і надалі використовувати типові форми згідно з Наказом № 352. Крім того, їм надано право застосовувати форми, визначені Порядком № 818, навіть попри те, що ці форми спочатку були призначені для суб'єктів державного сектору. У тексті документа чітко зазначено, що... «...Типові форми з обліку та списання основних засобів можуть застосовуватися юридичними особами незалежно від їх організаційно-правових форм і форм власності» [36].

Попри скасування низки наказів, що регулювали стандартні форми первинного обліку основних засобів та матеріалів, суб'єкти підприємництва на практиці продовжують використовувати ті самі типові форми, що були затверджені наказом Міністерства статистики України № 352. Окрім того, суб'єктам господарювання надано право створювати власні первинні документи, дотримуючись вимог щодо наявності обов'язкових реквізитів, які визначені у «Положенні про документальне забезпечення записів у бухгалтерському обліку» [35].

Підходи до формування основних первинних документів суб'єкта господарювання з обліку основних засобів відображено у Додатку Б.

Слід також відмітити, що належна організація первинного обліку основних засобів є важливим компонентом ефективного фінансового управління, який створює міцну основу для ухвалення стратегічних управлінських рішень на фірмі. Для забезпечення точності та компетентності в обліку суб'єкти підприємництва повинні ретельно обирати та дотримуватися вимог чинного законодавства та стандартів.

Ефективний облік основних засобів і їх амортизації є невід'ємною частиною фінансової стратегії суб'єкта підприємництва, спрямованої на досягнення стабільності та успіху. У зв'язку з цим, вивчення методики обліку основних засобів набуває особливої важливості для бізнесу.

Синтетичний облік основних засобів, згідно з Планом рахунків, ведеться на рахунку 10 «Основні засоби», який передбачений для обліку наявності і руху як власних основних засобів, так і отриманих на умовах фінансової оренди (лізингу) [34].

Методика відображення основних засобів на рахунку 10 зображена на рисунку 2.1

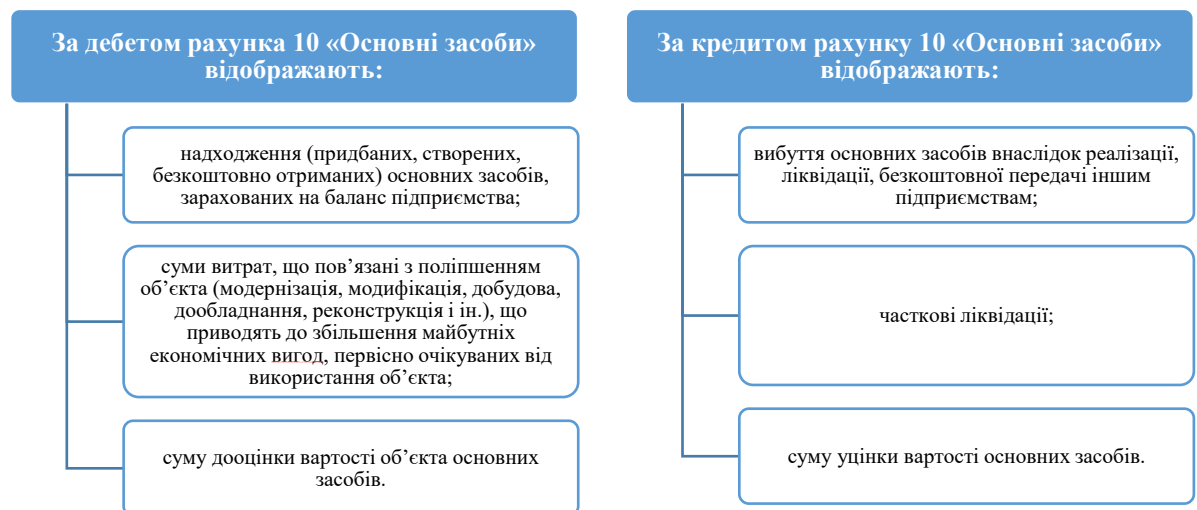

Рис. 2.1 «Дебет і кредит рахунку 10 у системі обліку основних засобів»

Надходження основних засобів до моменту їх введення в експлуатацію вважається капітальними інвестиціями підприємства. Капітальні інвестиції — це витрати суб'єкта підприємництва, пов'язані з придбанням основних засобів. Для обліку капітальних інвестицій використовується рахунок 15 «Капітальні інвестиції», який включає субрахунки 151 «Капітальне будівництво» та 152 «Придбання (виготовлення) основних засобів».

Слід також відмітити, що в умовах діджиталізації та значного технічного процесу з'являються нові, більш ефективні методи удосконалення та ведення обліку основних засобів підприємства, такі як: інтернет речей, використання блокчейн-технологій, Інтеграція штучного інтелекту та машинного навчання, автоматизація за допомогою роботів (RPA), Використання хмарних технологій, методів великих даних, технологій доповненої реальності, RFID-технологій та QR-кодів.

Інтернет речей (IoT) дозволить автоматизувати збір даних про стан та місцезнаходження основних засобів. Завдяки сенсорам, встановленим на основних засобах, інформація про їх стан може передаватися в реальному часі у систему обліку. Це підвищує точність даних та дозволяє оперативно реагувати на зміни, наприклад, при виході обладнання з ладу.

Блокчейн-технології забезпечуть прозорість та незмінність записів, що є особливо важливим для обліку основних засобів. Використання блокчейн-реєстрів дозволяє фіксувати всі операції з надходження, зберігання та списання основних засобів. Це знижує ризик шахрайства та помилок, а також дозволяє автоматизувати деякі процеси за допомогою смарт-контрактів, наприклад, автоматичне оновлення облікових записів при надходженні нового обладнання. Смарт-контракти можуть автоматично оновлювати облікові дані при отриманні нових активів, зменшуючи людський фактор і підвищуючи ефективність.

Штучний інтелект (AI) і машинне навчання (ML) можуть використовуватися для автоматичного розпізнавання та класифікації основних засобів. Це дозволяє автоматизувати процес введення даних, зменшуючи кількість рутинної роботи та підвищуючи точність обліку. Крім того, AI може

використовуватися для прогнозування потреб у заміні або технічному обслуговуванні активів, що дозволяє підприємству завчасно планувати витрати.

Роботизована автоматизація процесів (RPA) дозволяє автоматизувати рутинні завдання, пов'язані з обліком основних засобів. Наприклад, роботи можуть автоматично вводити дані у бухгалтерську систему, зменшуючи ймовірність людських помилок та підвищуючи швидкість обробки інформації.

Хмарні технології забезпечують доступ до даних з будь-якої точки світу та зменшують витрати на ІТ-інфраструктуру. Перенесення облікових систем у хмару дозволяє покращити доступність та безпеку даних, а також спрощує інтеграцію з іншими інформаційними системами підприємства.

Аналіз великих обсягів даних (Big Data) допомагає виявляти патерни та тренди, що можуть бути корисними для управління активами. Наприклад, аналіз даних про використання основних засобів може допомогти оптимізувати графіки технічного обслуговування та заміни обладнання.

Технології доповненої реальності (AR) можуть використовуватися для покращення візуалізації основних засобів та проведення інвентаризації. Використання мобільних пристроїв з підтримкою AR дозволяє швидко і точно ідентифікувати основні засоби, що знижує ризик помилок при проведенні інвентаризації.

Використання RFID (радіочастотна ідентифікація) або QR-кодів дозволить спростити ідентифікацію та облік основних засобів. Це забезпечить швидке і точне зчитування інформації про активи, що надходять, і їх автоматичне внесення до системи обліку.

Застосування цих сучасних технологій та методів дозволяє значно підвищити ефективність обліку основних засобів, покращити точність даних, знизити ризики та витрати, а також забезпечити більшу прозорість та контроль над активами підприємства.

2.2. Способи відображення операцій з обліку амортизації основних засобів

В умовах динамічного господарського середовища ефективне управління активами підприємства стає ключовим фактором успіху. Одним з найважливіших аспектів цього управління є правильне відображення операцій з обліку амортизації основних засобів. Амортизація відіграє важливу роль у фінансовому здоров'ї компанії, оскільки вона впливає на прибутковість, фінансову звітність та податкові обов'язки підприємства. Успішне впровадження різних способів відображення амортизації дозволяє компаніям не лише оптимізувати свої фінансові ресурси, а й забезпечує відповідність з актуальними стандартами обліку та законодавством.

Однією з особливостей основних засобів є їх здатність поступово переносити свою вартість на результати діяльності суб'єкта господарювання в процесі експлуатації через амортизацію.

Згідно до НП(С)БО 7 «Основні засоби» «амортизація – систематичний розподіл вартості, яка амортизується, необоротних активів протягом строку їх корисного використання (експлуатації)» [26].

«Нарахування амортизації розпочинається з наступного місяця після того, як об'єкт основних засобів став придатним для корисного використання (в разі використання виробничого методу – з дати, що настає за датою, коли об'єкт основних засобів став придатним для корисного використання). Зупинка нарахування амортизації відбувається з наступного місяця після вибуття об'єкта основних засобів, його перенесення на реконструкцію, модернізацію, добудову, дообладнання або консервацію. Нарахування амортизації проводиться щомісячно для кожного окремого об'єкта основних засобів»)» [26].

Методи нарахування амортизації зображено на рисунку 2.2., а методика її розрахунку – у додатку В.

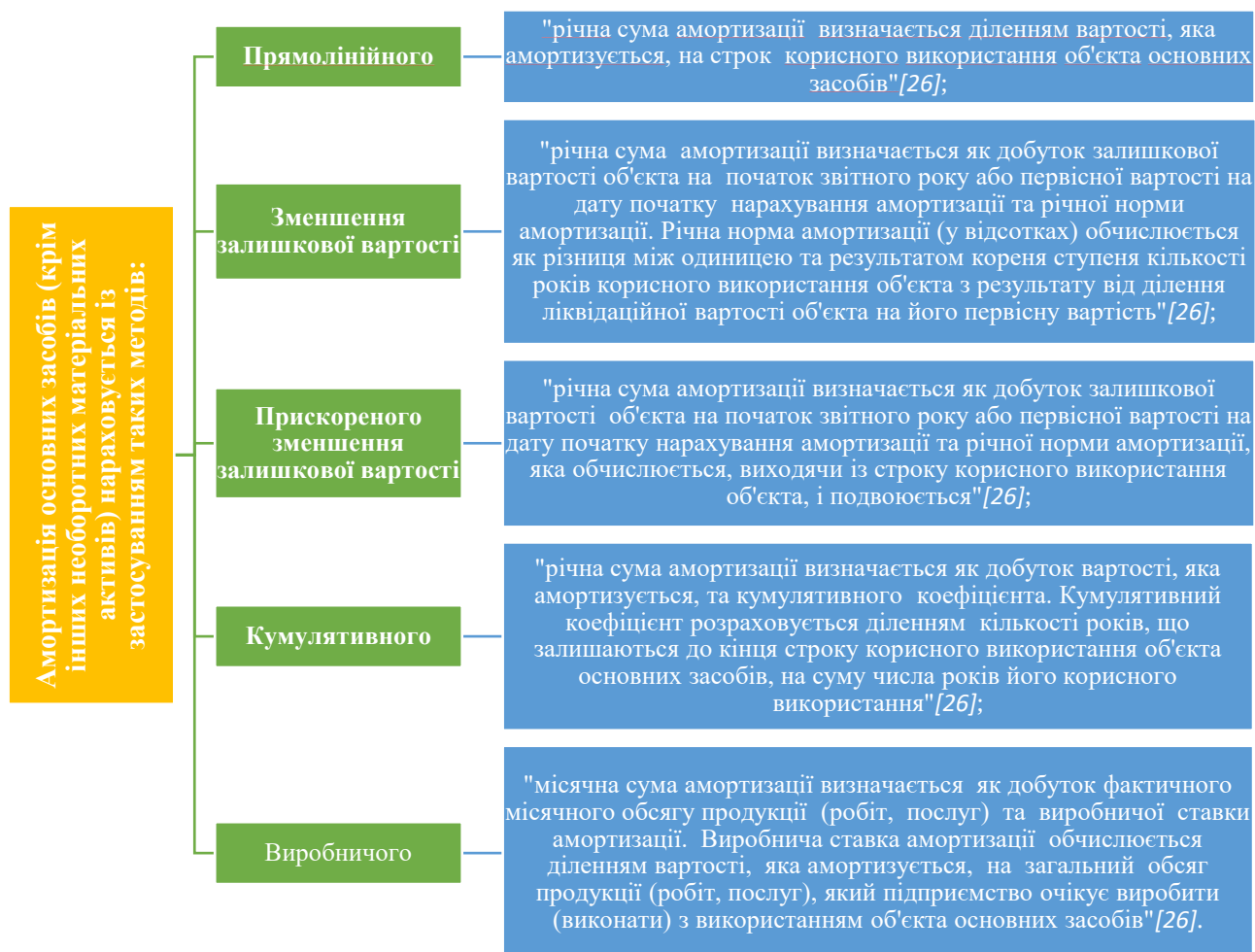

Рис. 2.2. Методи амортизації основних засобів

**Джерело: сформовано за [26].*

«Основними факторами, на які впливає обсяг амортизаційних відрахувань є: витрати підприємства; база обкладання податком на прибуток; обсяг чистого грошового потоку; можливість оновлення основних засобів» [19].

Відповідно до Постанови Кабінету Міністрів від 10 вересня 2003 р. № 1140 «Про затвердження Національного стандарту №1 «Загальні засади оцінки майна і майнових прав»» [33] розрізняють наступні види зносу, які відображено на рисунку 2.3.

Рис.2.3.Основні види зносу

**Джерело: сформовано за [33].*

Амортизаційну політику можна розглядати як комплексний набір заходів, спрямованих на визначення методики формування амортизаційного фонду та розподіл його ресурсів для забезпечення нормального процесу оновлення основних засобів згідно з обраною стратегією підприємства. Таким чином, створення амортизаційної політики можна розглядати як важливий аспект фінансової діяльності підприємства.

Для того, щоб амортизаційна політика підприємства була ефективною, необхідно дотримуватись певної послідовності, яка відображена на рисунку 2.4.

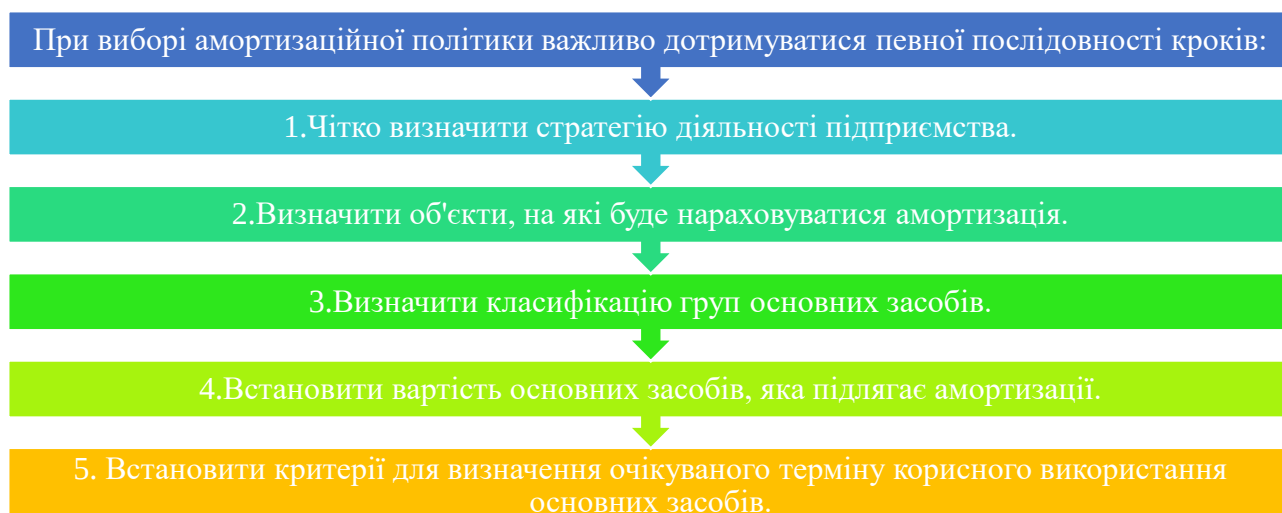

Рис. 2.4. Послідовність кроків необхідних для формування амортизаційної політики

**Джерело: сформовано автором*

Слід відзначити, що у НП(С)БО 7 та МСФЗ 16 існує протиріччя у відображенні нарахування амортизації основних засобів. Так, згідно НП(С)БО 7 об'єктом амортизації є всі основні засоби, крім землі, а у МСБО 16 зазначено, що «у деяких випадках сама земля може мати обмежений термін корисної експлуатації, тоді її амортизують методом, який відображає вигоди, що мають бути отримані від неї» [21].

Суб'єкти господарювання самостійно обирають метод нарахування амортизації, враховуючи очікуваний спосіб використання активу, і зазначає його в обліковій політиці, що затверджується відповідним наказом.

Відповідно до НП(С)БО 7, для нарахування амортизації передбачено п'ять методів: «прямолінійний, метод зменшення залишкової вартості, метод прискореного зменшення залишкової вартості, кумулятивний та виробничий» [26]. У МСБО 16 зазначено три методи: «лінійний, метод зменшення залишкової вартості та метод одиниць виробництва продукції» [21]. Однак, в МСБО 16 вказується, що цей перелік методів не є вичерпним і може бути обґрунтовано доповнений.

Згідно з новою редакцією Закону від 16.01.20 р. № 466-IX [32], платникам податку на прибуток тепер дозволено застосовувати виробничий метод амортизації, який раніше був заборонений. Це, на наш погляд, є позитивним кроком, оскільки дозволяє більш точно відображати залишкову вартість виробничих основних засобів і уникати податкових різниць у порівнянні з бухгалтерським обліком. При використанні виробничого методу не застосовуються мінімально допустимі строки амортизації необоротних активів, визначені Податковим кодексом України.

«Аналіз МСБО 16 та Н(С)БО 7 дозволив виявити ще один аспект, пов'язаний із періодом нарахування зносу об'єктів основних засобів. Зокрема, НП(С)БО визначає момент початку та завершення нарахування амортизації, тоді як МСБО не встановлює конкретних моментів для цього процесу» [12].

Суму нарахованої амортизації відносять до відповідних витрат або витрат на операційну діяльність в бухгалтерському обліку підприємства. Ця сума

відображає зменшення вартості основних засобів через їх знос і старіння, і враховується при формуванні фінансових звітів та розрахунку прибутку підприємства.

Якщо об'єкт основних засобів пов'язаний з виробництвом, то суму нарахованої на нього амортизації відносять на 91 чи 23 рахунок, в залежності від того чи він повністю призначений на певний вид продукції чи в загальному відноситься на потреби підприємства. Якщо об'єкт ОЗ призначений для адміністративних потреб, таких як офіс адмінперсоналу чи автомобіль керівника, то суму амортизації відносять на адміністративні витрати на 92 рахунок, а якщо ж об'єкт пов'язаний із збутовою діяльністю, то суму нарахованої по ньому амортизації відносять на 93 рахунок бухгалтерського обліку.

Підводячи підсумки відмітимо, що у світовій практиці, близько 60–70% інвестицій у великий капітал припадає на амортизацію. Однак в Україні важливість амортизації суттєво зменшилася. Економічні дослідження вказують на три основні причини цього явища: неправильне індексування вартості основних засобів, зависокі нормативні строки їх використання та недостатнє використання прискореної амортизації. У зв'язку з інтеграційними процесами важливо постійно вдосконалювати методику амортизаційних нарахувань, наближаючи її параметри до світових стандартів та практик.

2.3. Процес вибуття об'єкта основних засобів та його відображення в системі обліку

Вибуття об'єктів основних засобів є важливою складовою управління необоротними активами підприємства. Цей процес охоплює різні аспекти, від прийняття рішення про виведення з експлуатації до документального оформлення та відображення у бухгалтерському обліку. Ретельне і точне

відображення вибуття основних засобів у бухгалтерській звітності має критичне значення для забезпечення прозорості фінансової інформації, правильного розрахунку податків та дотримання нормативних вимог. Успішне управління процесом вибуття дозволяє підприємству мінімізувати витрати, пов'язані зі списанням старих або непридатних активів, а також оптимізувати фінансові результати за рахунок раціонального використання ресурсів. В цьому контексті, знання про правильний облік вибуття основних засобів стає необхідним інструментом для фінансових фахівців та бухгалтерів.

Відповідно до НП(С)БО 7 «об'єкт основних засобів вилучається з активів (списується з балансу) у разі його вибуття внаслідок безоплатної передачі або невідповідності критеріям визнання активом» [26].

Згідно з НП(С)БО 16 «залишкову вартість об'єктів основних засобів, які списуються, відносять до складу інших витрат у тому періоді, в якому відбулось вибуття. Під час визначення залишкової вартості повністю враховується сума амортизації, нарахована у місяці вибуття об'єкта, тобто в останньому місяці його використання» [23].

НП(С)БО 7 визначає, що «фінансовий результат від вибуття об'єктів основних засобів визначається вирахуванням з доходу від вибуття основних засобів їх залишкової вартості, непрямих податків і витрат, пов'язаних з вибуттям основних засобів» [26].

Продаж основних засобів є важливою складовою фінансового управління підприємством, яка впливає на його фінансові результати та баланс. Цей процес включає в себе не тільки фізичне передання активів покупцеві, але й правильне відображення угоди в бухгалтерському обліку, що має суттєве значення для точності фінансової звітності. Продаж основних засобів може бути здійснений з різних причин, таких як оновлення активів, ліквідація непотрібного обладнання або оптимізація активів.

Слід також відмітити, що ознаки реалізації основних засобів можуть включати такі фактори, як зміна власника, передача контролю над активом, а також отримання компенсації від покупця у вигляді грошей або інших активів.

Ці аспекти відображаються на рисунку 2.5, що ілюструє процес продажу основного засобу.

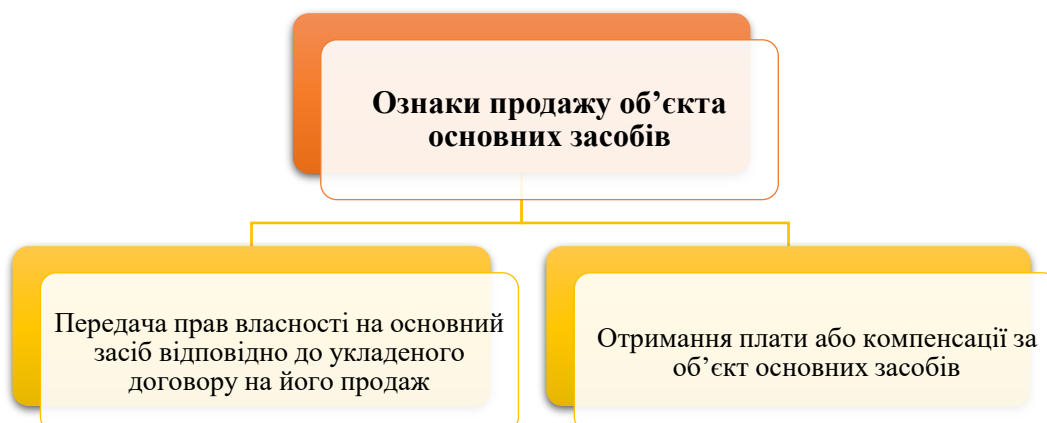

Рис. 2.5. Ознаки продажу об'єкта основних засобів

**Джерело: сформовано автором*

Важливо зазначити, що суб'єкт господарювання не може отримати прибуток, що був би менший за звичайну ціну або залишкову вартість об'єкта. Це означає, що ціна продажу не може бути меншою за балансову вартість активу, оскільки це могло б призвести до збитків або інших фінансових неспіввідношень.

Також компанія може й ліквідовувати основні засоби, а їх причини зображено на рис. 2.6.

Рис. 2.6. Причини ліквідації об'єкта основних засобів

**Джерело: сформовано автором*

Для визнання основного засобу непридатним для подальшої експлуатації необхідно створити відповідну постійну комісію. Склад і послідовність її діяльності визначаються відповідальним наказом по фірмі. Склад комісії не обмежений, до неї можуть входити як працівники компанії, так і інший персонал.

Слід відмітити, що вибуття основних засобів з фірми оформлюється актом на списання, в якому зазначають первісну вартість об'єкта, що вибуває, суму нарахованого зносу, залишкову вартість, причину вибуття, витрати, пов'язані з вибуттям, а також суму отриманого доходу. На основі цього акта вносяться відповідні записи в інвентарні картки та інвентарний список. Підприємства мають кілька варіантів для цього, які відображено на рисунку 2.7.

Рис. 2.7. Доступні форми актів списання основних засобів згідно діючого законодавства

**Джерело: сформовано автором*

Основні етапи вибуття основних засобів відображено на рисунку 2.8.

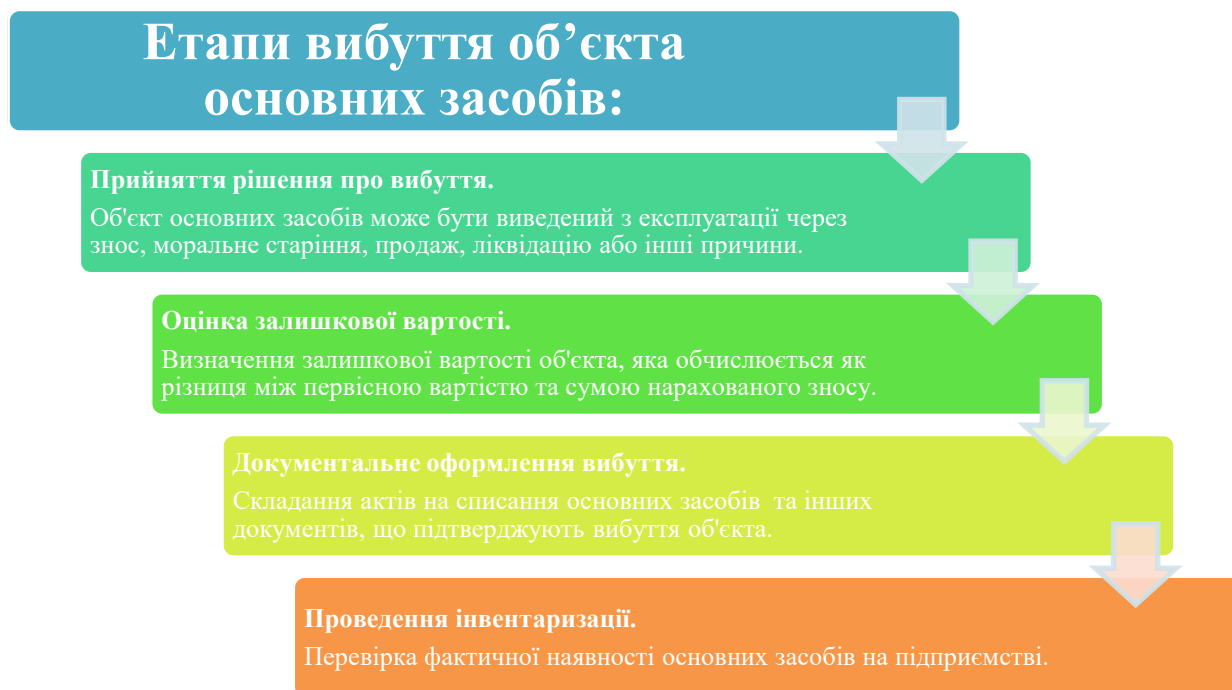

Рис. 2.8. Основні етапи вибуття основних засобів

**Джерело: сформовано автором*

Процес вибуття об'єкта основних засобів є ключовим етапом у управлінні активами підприємства, що має значний вплив на фінансові результати і точність бухгалтерської звітності. Коректне оформлення і облік вибуття основних засобів забезпечують не тільки відповідність нормативним вимогам, але й сприяють ефективному управлінню ресурсами підприємства.

Правильне відображення вибуття в бухгалтерському обліку включає документальне оформлення, визначення залишкової вартості, нарахування амортизації та проведення всіх необхідних бухгалтерських записів. Це дозволяє чітко контролювати фінансові результати, забезпечує точність фінансової звітності та дозволяє підприємству здійснювати обґрунтовані управлінські рішення.

Ефективний облік вибуття основних засобів також включає використання сучасних облікових систем, регулярний аудит і інвентаризацію, а також навчання персоналу. Удосконалення цих процесів допомагає зменшити ризики

помилки, підвищити прозорість і забезпечити відповідність законодавчим вимогам.

Отже, ретельне і правильне управління процесом вибуття основних засобів є важливим для забезпечення фінансової стабільності підприємства, оптимізації витрат і максимізації ефективності використання активів.

2.4 Механізм відображення інформації про основні засоби в фінансовій звітності підприємства

Основні засоби є ключовим компонентом активів будь-якого підприємства, що забезпечують його здатність здійснювати господарську діяльність і генерувати дохід. Відображення інформації про основні засоби у фінансовій звітності є важливим елементом для формування достовірної та повної картини фінансового стану компанії, оскільки від точності й достовірності цієї інформації залежить правильність оцінки вартості активів підприємства, їх зносу, а також фінансових результатів.

Правильний облік і представлення цих активів у звітності допомагають користувачам фінансової інформації оцінити ефективність використання ресурсів, а також планувати подальший розвиток підприємства. У зв'язку з цим, механізм відображення основних засобів у фінансовій звітності вимагає ретельного підходу та відповідності до встановлених стандартів бухгалтерського обліку.

Основні засоби відображаються у фінансовій звітності підприємства в кількох формах, кожна з яких містить специфічну інформацію.

Так, у формі №1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)», основні засоби відображаються в розділі I активу балансу в рядках 1010-1012 та розділі III (рядку 1200) [22].

Рядок 1010 «Основні засоби» містить інформацію про залишкову вартість основних засобів. У рядку 1011 «знос» відображають суму нарахованої накопиченої амортизації основних засобів, які експлуатуються протягом певного

періоду і є придатними для використання. Відповідно у рядку 1012 «первісна вартість» показують первісну вартість усіх основних засобів, які є придатними і використовуються на підприємстві. Ця інформація забезпечує чітке уявлення про стан та амортизацію основних засобів на звітну дату.

«У статті «Основні засоби» наводиться вартість власних та отриманих на умовах фінансового лізингу об'єктів і орендованих цілісних майнових комплексів, які віднесені до складу основних засобів згідно з відповідними положеннями, а також вартість основних засобів, отриманих у довірче управління або на праві господарського відання чи праві оперативного управління. У цій статті також наводиться вартість інших необоротних матеріальних активів. У цій статті наводяться окремо первісна (переоцінена) вартість, сума зносу основних засобів (у дужках) та їх залишкова вартість. До підсумку балансу включається залишкова вартість, яка визначається як різниця між первісною (переоціненою) вартістю основних засобів і сумою їх зносу на дату балансу» [22].

«Рядок 1005 «Незавершені капітальні інвестиції» теж має безпосереднє відношення до основних засобів. У ньому відображається вартість незавершених на дату балансу капітальних інвестицій в необоротні активи на будівництво, реконструкцію, модернізацію (інші поліпшення, що збільшують первісну (переоцінену) вартість необоротних активів), виготовлення, створення, вирощування, придбання об'єктів основних засобів» [7].

До підсумку балансу включається залишкова вартість основних засобів, яка розраховується як різниця між їх первісною (або переоціненою) вартістю та сумою накопиченої амортизації на дату складання балансу.

Слід відмітити, що у рядку 1200 Балансу «Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття» відображаються дані про вартість необоротних активів, які не відображено в розділі I активу балансу.

Цей рядок також включає дані про вибуття необоротних активів (в тому числі основних засобів), що утримуються для продажу, відповідно до НП(С)БО 27 «Необоротні активи, утримувані для продажу, та припинена діяльність».

Інформація про ці активи, включаючи основні засоби, не відображається в I розділі активу Балансу, а класифікується як оборотні активи. Вона включається до складу товарів та відображається на синтетичному субрахунку 286 «Необоротні активи та групи вибуття, утримувані для продажу», а також в III розділі активу Балансу.

Хоча переведення основних засобів у категорію оборотних активів у разі їх продажу виглядає логічним, оскільки такі активи фактично стають товаром, виникає проблема, якщо їх не реалізують протягом 12 місяців. В такому випадку, основні засоби, які не були продані, залишаються в складі оборотних активів і відображаються як товарні запаси. Підприємство має можливість продовжувати їх використання без нарахування амортизації. Проте фактична економічна сутність таких активів не змінюється, що ставить під питання доцільність їх переведення до іншої класифікаційної групи. Якщо об'єкти не продаються в зазначений термін, необхідно переосмислити їх класифікацію і, можливо, повернути їх до категорії необоротних активів, щоб відобразити їх справжню економічну природу і функціональне призначення.

У формі № 2 «Звіт про фінансовий стан (Звіт про сукупний дохід)» також частино відображається інформація про основні засоби, а саме про нараховану амортизацію протягом звітного періоду. Така інформація відображається у рядку 2515 «Амортизація» в розділі III «Елементи операційних витрат». Однак, тут міститься інформація не лише про суму нарахованого зносу на основні засоби, а й на малоцінні необоротні матеріальні активи, нематеріальні активи, біологічні активи та інші необоротні активи.

Що стосується форми №3 «Звіт про рух грошових коштів» то тут також присутня інформація про основні засоби, але знову ж таки опосередковано. Придбання або виготовлення основних засобів вважається капітальними інвестиціями, тому у Звіті про рух грошових коштів ці операції відображаються в розділі інвестиційної діяльності. Це включає всі витрати на придбання, будівництво або модернізацію основних засобів, які мають довгострокове значення для підприємства.

І найбільш повну інформацію про основні засоби підприємства відображають у такій звітності, як «Примітки до річної фінансової звітності» (форма №5). Основна інформація, яка відображається у примітках, відображено на рисунку 2.9. Також є ще додаткова інформація, яка наводиться в форму №5, яку наведено в додатку Г.

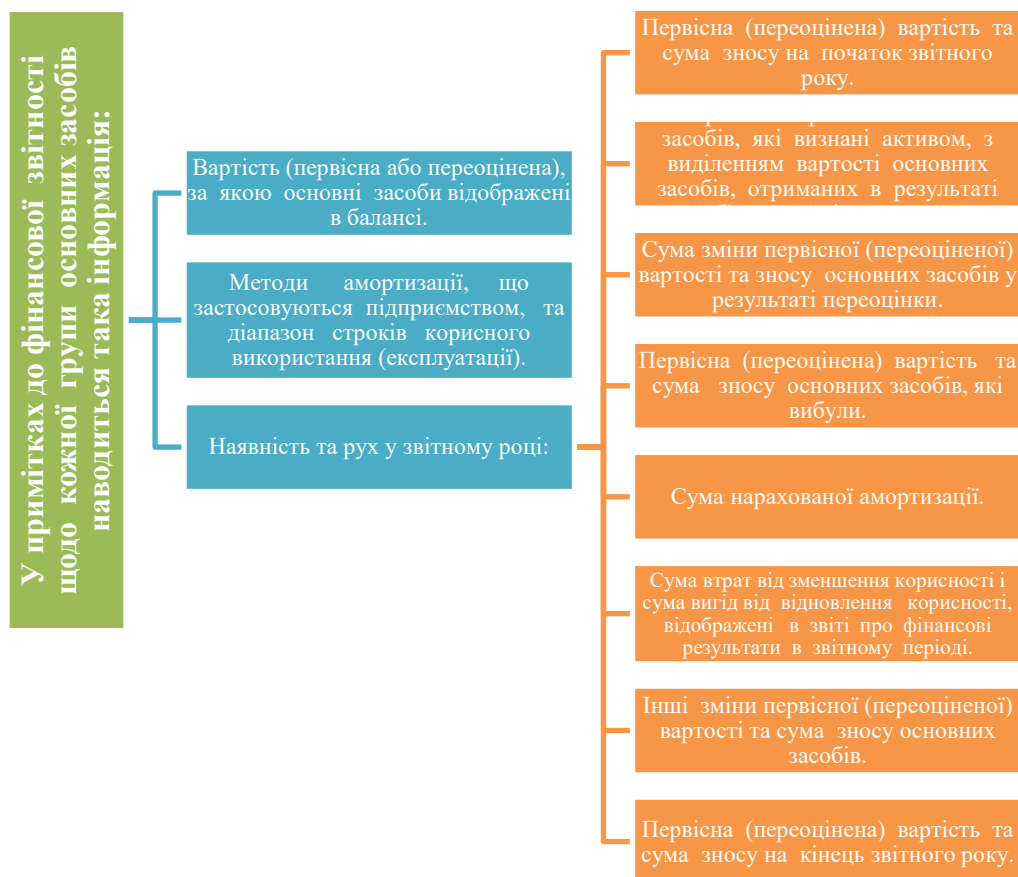

Рис. 2.9. Основна інформація, яка міститься в Примітках до річної фінансової звітності щодо основних засобів НП(С)БО 7

**Джерело: сформовано автором*

Для розкриття інформації про основні засоби призначений розділ II «Основні засоби», в якому вже безпосередньо відображають інформацію про динаміку зміни основних засобів протягом звітного року із деталізацією по групах, а також пояснення до цих змін.

Для покращення механізму відображення інформації про основні засоби в фінансовій звітності підприємства відповідно до сучасних вимог, можна вжити наступні заходи:

— впровадження актуальних методів амортизації та переоцінки відповідно до міжнародних стандартів фінансової звітності (МСФЗ) або національних стандартів;

— регулярний перегляд і коригування строків корисного використання основних засобів на основі їх фактичного стану та економічних умов;

— включення детальної інформації про методи обліку, переоцінки, класифікацію основних засобів, а також надання інформації про будь-які обмеження або забезпечення;

— подання даних про витрати на ремонт, модернізацію, добудову, а також нарахування амортизації;

— проведення регулярних аудитів обліку основних засобів для перевірки точності і відповідності інформації до облікових стандартів і вимог;

— проведення детального аналізу ефективності використання основних засобів та їх впливу на фінансові результати.

Ці заходи дозволять забезпечити точність, прозорість і відповідність фінансової звітності сучасним вимогам, що, в свою чергу, підвищить довіру інвесторів і інших зацікавлених сторін.

Фінансова звітність дозволяє здійснити всебічну оцінку діяльності підприємства, визначити його економічний потенціал, включаючи величину основних засобів за звітний період, а також оцінити його перспективи розвитку. Вплив основних засобів, зокрема витрати на ремонт, модернізацію, добудову та нарахування амортизації, на формування об'єкта оподаткування регулюється у III розділі Податкового кодексу України, що визначає базу оподаткування податком на прибуток.

РОЗДІЛ 3

АУДИТ ТА АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ

3.1. Організація проведення аудиту основних засобів на підприємстві

Аудит основних засобів є важливим етапом у процесі перевірки фінансових звітів підприємства, оскільки забезпечує достовірність і точність даних про ці активи. Метою аудиту є підтвердження правильності обліку основних засобів, їх оцінки, амортизації, а також відповідності облікової політики підприємства чинному законодавству і міжнародним стандартам.

Організація проведення аудиту основних засобів на підприємстві вимагає систематичного підходу, що включає планування аудиту, збору та аналізу документів, перевірки фізичного існування активів, оцінки їх стану і вартості. У цьому контексті важливо врахувати специфіку підприємства, його облікову політику та практики, а також вимоги нормативно-правових актів.

Правильна організація аудиту основних засобів сприяє не тільки виявленню можливих помилок і неточностей, але і підвищенню ефективності управління активами, оптимізації витрат та покращенню фінансових результатів підприємства.

Модель організації аудиту основних засобів відображено у додатку Д.

«Метою аудиту основних засобів є об'єктивний збір і оцінка свідчень про економічні дії і події з основними засобами з метою встановлення ступеня відповідності цих тверджень нормам податкового і бухгалтерського обліку та надання результатів перевірки зацікавленим користувачам» [6, с. 105].

Предметом аудиту основних засобів є оцінка правильності та повноти відображення в бухгалтерському обліку й фінансовій звітності операцій, пов'язаних із придбанням, обліком, амортизацією, переоцінкою, списанням та ліквідацією основних засобів.

«Об'єктами аудиту основних засобів є групи основних засобів, їх вартість, правильність документального оформлення операцій з основними засобами, достовірність обліку та відображення основних засобів у фінансовій звітності, а також показники використання основних засобів, внутрішній контроль, організація і планування забезпеченості та використання основних засобів на підприємстві» [42].

Основні завдання аудиту основних засобів відображено на рисунку 3.1.

Основними методами, що застосовуються при аудиті основних засобів, є опитування, фактична перевірка, порівняння, перерахунок, документальна перевірка та вибіркове дослідження.

«Оскільки аудит обліку основних засобів є досить трудомістким процесом, що вимагає обробки великої кількості інформації, аудитор може використовувати вибіркове дослідження основних засобів за умови прийняттого рівня аудиторського ризику» [29].

Рис.3.1. «Основні завдання аудиту основних засобів» [13]

**Джерело: сформовано автором за [13]*

Окрім основних завдань, які включають перевірку документального забезпечення операцій, підтвердження правильності обліку та зіставлення даних аналітичного і синтетичного обліку з фінансовою звітністю, аудитор, на нашу думку, варто дослідити і такі завдання при аудиті основних засобів:

- перевірити відповідність облікової політики підприємства вимогам стандартів і нормативних актів;

- провести фізичну перевірку для підтвердження наявності і технічного стану основних засобів;

- оцінити правильність вибору методів нарахування амортизації та перевірка їх відповідності обліковій політиці і стандартам, включення до виробничої собівартості;

- виявити документи, що підтверджують право власності або інші права на основні засоби (договори оренди, купівлі-продажу тощо);

- проаналізувати вплив переоцінок, знецінень або інших змін на фінансові результати підприємства;

- перевірити правильність обліку витрат на утримання і ремонт основних засобів;

- оцінити, як основні засоби використовуються на підприємстві та їх ефективність;

- виявити, чи застраховані основні засоби, а також перевірити умови страхування.

«Основними джерелами інформації для аудиту основних засобів є: облікова політика підприємства, установчі документи; первинні документи з обліку основних засобів: накладні, інвентарні картки, акти приймання-передачі, введення в експлуатацію, ліквідації, акти списання основних засобів, накази про ремонт основних засобів; облікові реєстри, що використовуються для відображення господарських операцій з обліку основних засобів; акти та довідки попередніх перевірок, аудиторські висновки та інша документація, що узагальнює результати контролю; головна книга; звітність підприємства» [13].

Документом, що має організаційно-методологічний характер, є план

аудиту основних засобів, який включає основні етапи аудиторського процесу, структуровані у логічній послідовності (додаток Е).

Виходячи із загального плану аудиту, аудитор розробляє і документально оформлює аудиторську програму, яка деталізує пункти плану та служить докладною інструкцією для виконавців (додатку Ж.).

Алгоритм проведення аудиту операцій з основними засобами відображено в додатку З.

Основними етапи аудиту основних засобів, на нашу думку, є планування аудиту, збір і аналіз інформації, аналіз результатів і формування висновків, які детально відображені на рисунку 3.2. Кожен з цих етапів виконує ключову роль у забезпеченні точності і достовірності фінансової звітності підприємства.

Рис. 3.2. Основні етапи проведення аудиту основних засобів на підприємстві

**Джерело: сформовано автором самостійно*

Планування аудиту є першим і критично важливим етапом, який закладає основу для всього процесу. Цей етап забезпечує основу для проведення аудиту, допомагаючи аудиторам правильно організувати свої зусилля і зосередитися на найбільш значущих аспектах обліку основних засобів.

Збір і аналіз інформації є другим етапом аудиту основних засобів, де основна увага приділяється збору документів і даних про основні засоби, перевірці їх обліку і фізичній наявності. Цей етап є критично важливим для виявлення можливих помилок або неточностей в облікових записах і забезпечення достовірності фінансової звітності.

На етапі збору і аналізу інформації аудитори отримують доступ до всіх необхідних документів і даних, що стосуються основних засобів. Вони перевіряють правильність обліку, відповідність фізичної наявності з обліковими записами та оцінюють відповідність облікової політики підприємства до стандартів бухгалтерського обліку.

Аудитори перевіряють документи, такі як акти приймання-передачі, інвентарні картки, договори купівлі-продажу, оборотно-сальдові відомості, договори оренди, акти приймання-передачі основних засобів, акти на списання, акти приймання-передачі відремонтованих основних засобів, відомості нарахування амортизації та інші відповідні документи для підтвердження правильності обліку активів. Проводиться інвентаризація для підтвердження фактичної наявності і стану основних засобів. Перевіряються облікові записи для оцінки правильності класифікації, оцінки, амортизації та списання активів. Оцінюється відповідність облікової політики підприємства нормативним вимогам і стандартам бухгалтерського обліку.

Аудитори перевіряють правильність класифікації основних засобів, їх оцінки, амортизації та списання. Важливо впевнитися, що всі основні засоби правильно відображені в бухгалтерських записах і що облікові записи відповідають обліковій політиці підприємства.

Аудитори перевіряють фактичну наявність основних засобів і порівнюють її з даними облікових записів, що дозволяє виявити будь-які

розбіжності. Оцінка стану активів допомагає виявити ознаки зносу або пошкодження, що можуть вплинути на їхню вартість та ефективність використання.

Аудитори також перевіряють правильність класифікації основних засобів, їх оцінки, амортизації та списання. Важливо впевнитися, що всі основні засоби правильно відображені в бухгалтерських записах і що облікові записи відповідають обліковій політиці підприємства. Проводять також аналіз розрахунків амортизації для перевірки відповідності обраних методів амортизації вимогам стандартів бухгалтерського обліку і облікової політики підприємства.

Аудитори перевіряють умови договорів оренди, включаючи термін оренди, суму орендної плати і обов'язки сторін. Важливо переконатися, що всі умови договору правильно відображені в обліку. Аудитори перевіряють, чи правильно класифіковані орендовані активи відповідно до типу оренди.

Аудит відремонтованих активів передбачає перевірку обліку витрат на ремонт і забезпечення, що вони правильно відображені у фінансових звітах та дійсність факту його здійснення. Процедури аудиту включають аналіз витрат на ремонт, перевірку їх віднесення до капітальних чи поточних витрат і порівняння з обліковими даними.

Ризики цього етапу включають неправильний або неповний збір інформації, розбіжності між фізичними даними і обліковими записами, що може призвести до виявлення помилок або неточностей в обліку.

Аналіз результатів і формування висновків є заключним етапом аудиту основних засобів, де аудитори підсумовують всі зібрані дані і результати перевірки для формування обґрунтованих висновків і рекомендацій. Цей етап важливий для забезпечення точності фінансової звітності та для надання корисної інформації для користувачів звітності.

На етапі аналізу результатів аудитор проводить детальний перегляд всіх виявлених даних, аналізує виявлені розбіжності і помилки, а також оцінює їхній вплив на фінансову звітність підприємства. На основі цього аналізу

формуються висновки про достовірність обліку основних засобів і рекомендації щодо покращення процесів обліку і контролю. На цьому етапі також оцінюється ефективність системи внутрішнього контролю. Складається аудиторський звіт, що містить висновки про достовірність обліку основних засобів і рекомендації для вдосконалення облікових процедур і системи контролю.

Аудитори аналізують усі розбіжності між фізичними даними і обліковими записами, а також помилки в обліку або документообігу. Визначається, як ці розбіжності впливають на точність обліку основних засобів і фінансову звітність. Розбіжності і помилки класифікуються за типами (наприклад, помилки в оцінці, амортизації, списаннях) і серйозністю, що допомагає виявити пріоритетні проблеми для подальшого вирішення.

Аудитори готують детальний звіт, що включає всі виявлені розбіжності, помилки, а також оцінку відповідності облікової політики і стандартам. Звіт повинен чітко відображати результати аудиту і містити рекомендації для виправлення виявлених недоліків.

На основі аналізу результатів формуються висновки про достовірність обліку основних засобів. Якщо виявлені суттєві помилки або порушення, аудитори вказують на їхній вплив на фінансову звітність. Аудитори надають рекомендації для вдосконалення облікових процедур і систем внутрішнього контролю, щоб запобігти подібним проблемам у майбутньому.

Ризики цього етапу включають неправильний аналіз результатів, що може призвести до неточностей у фінансовій звітності або до пропуску важливих аспектів у рекомендаціях.

Таким чином, кожен з етапів аудиту основних засобів є важливим для забезпечення точності і достовірності фінансової інформації, а правильне виконання кожного з них допомагає виявити і усунути можливі помилки і недоліки в облікових процедурах підприємства.

Найбільші помилки, які можуть бути допущені при обліку основних засобів, на нашу думку, включають:

- помилки у визначенні первісної вартості при придбанні;
- некоректна переоцінка або недооцінка активів;
- ігнорування змін у ринковій вартості, що призводить до невідповідності даних обліку реальній вартості активів;
- неправильний вибір методу амортизації, що не відповідає характеру використання активів;
- помилки в розрахунку амортизаційних відрахувань, наприклад, при врахуванні неправильного строку корисного використання;
- відсутність коректного відображення амортизації в облікових документах;
- невиконання регулярної інвентаризації основних засобів;
- недотримання процедури інвентаризації або фальсифікація результатів;
- відсутність актуальних даних про фактичну наявність основних засобів;
- відсутність або неправильне оформлення документів, що підтверджують операції з основними засобами (акти приймання-передачі, документи на списання тощо);
- відсутність інвентарних номерів на основних засобах;
- недотримання правил бухгалтерського обліку при відображенні операцій, пов'язаних з основними засобами;
- неправильне списання витрат на поліпшення основних засобів – адже виробниче обладнання потребує постійного оновлення та модернізації;
- не відображення в системі обліку оприбуткованих ТМЦ після ліквідації основних виробничих засобів;
- неправильне або несвоєчасне списання основних засобів, які не приносять економічної вигоди підприємству;
- відсутність аналізу на предмет знецінення активів;
- неправильний розрахунок або неврахування знецінення у звітності;

- ігнорування ризиків, пов'язаних із зловживаннями, шахрайством або недбалістю в обліку основних засобів;

- недостатня оцінка та перевірка системи внутрішнього контролю, що може призвести до помилок у фінансовій звітності.

Щоб зменшити або уникнути найбільших помилок при аудиті основних засобів, слід вжити низку заходів.

По-перше, для покращення оцінки вартості основних засобів важливо проводити ринкові дослідження та залучати експертів, щоб точно визначати початкову вартість активів. Регулярна переоцінка основних засобів, враховуючи зміни ринкових умов, також допоможе уникнути невідповідності вартісних показників. Крім того, необхідно забезпечити належне навчання аудиторів щодо сучасних методів оцінки активів.

По-друге, для оптимізації процесу амортизації слід вибрати метод, який найточніше відображає характер використання активів. Регулярний перегляд строків корисного використання основних засобів дозволить коригувати амортизаційні нарахування в разі потреби. Використання автоматизованих систем для розрахунку амортизації знижує ризик помилок, пов'язаних із людським фактором.

По-третє, для посилення контролю за інвентаризацією основних засобів необхідно встановити чіткі терміни для її проведення та забезпечити дотримання процедур. Залучення незалежних спостерігачів для перевірки результатів інвентаризації підвищує надійність цього процесу. Впровадження автоматизованих систем обліку основних засобів також допоможе мінімізувати ризики помилок і фальсифікації даних.

По-четверте, покращення документального оформлення операцій з основними засобами досягається через розробку та впровадження стандартизованих форм для всіх операцій. Регулярні тренінги для співробітників, відповідальних за бухгалтерський облік, допоможуть підвищити їхню компетентність. Впровадження внутрішнього контролю для перевірки правильності оформлення документів знизить ймовірність помилок.

По-п'яте, управління знеціненням основних засобів вимагає регулярної оцінки активів на предмет знецінення, використовуючи як внутрішні, так і зовнішні джерела інформації. Необхідно створити процедури для моніторингу ознак знецінення активів і забезпечити правильне відображення цих даних у фінансовій звітності.

Нарешті, посилення внутрішнього контролю та управління ризиками передбачає впровадження ефективних систем внутрішнього контролю, які запобігатимуть зловживанням та шахрайству. Регулярний аудит системи внутрішнього контролю, проведений незалежними фахівцями, дозволить своєчасно виявляти та усувати недоліки.

Застосування цих заходів допоможе значно знизити ризик помилок і підвищити якість аудиту основних засобів.

Аудит основних засобів є важливою частиною фінансового аудиту, і навіть досвідчені аудитори можуть допускати певні помилки. Часто виникає проблема з невірною оцінкою вартості основних засобів, коли аудитори не враховують амортизацію або ринкові зміни. Недостатня перевірка документів, пов'язаних із придбанням, модернізацією чи вибуттям основних засобів, може призвести до пропущення помилок або шахрайства. Помилки також можуть виникати при класифікації об'єктів як основних засобів або операційних витрат, що впливає на точність фінансових звітів.

Ігнорування амортизації або неправильний розрахунок можуть призвести до суттєвих помилок у фінансовій звітності. Крім того, невірне відображення вибуття основних засобів може призвести до завищення активів у балансі. Недостатнє тестування на знецінення також може вплинути на точність звітності. Іноді аудитори покладаються виключно на документи і не проводять фізичну перевірку основних засобів, що може призвести до невиявлення зниклих чи зношених активів.

Всі ці помилки можуть суттєво вплинути на точність фінансових звітів, тому важливо, щоб аудитори приділяли належну увагу кожному аспекту аудиту основних засобів.

Покращення методики аудиту основних засобів є критично важливим для підвищення точності перевірок, зменшення ризиків і покращення якості фінансової звітності. Щоб досягти цих цілей, слід вжити кілька ключових заходів, спрямованих на удосконалення процесів планування, збору і аналізу інформації, перевірки і оцінки результатів, а також звітності та впровадження інноваційних технологій.

Першим кроком є вдосконалення планування аудиту. Для цього необхідно розширити оцінювання ризиків, пов'язаних з обліком основних засобів, і застосувати ризик-орієнтований підхід до визначення ключових областей, що потребують особливої уваги. Розробка детального плану аудиту, що включає конкретні процедури перевірки різних аспектів обліку, таких як амортизація, переоцінка та списання, дозволить покращити ефективність аудиту. Важливо також використовувати сучасні технологічні інструменти для автоматизації процесів планування і моніторингу.

На етапі збору і аналізу інформації важливо здійснити поглиблений аналіз облікових даних, використовуючи програмне забезпечення для обробки великих обсягів інформації та виявлення аномалій, таких як відхилення в амортизаційних розрахунках або неточності в оцінках. Оцінка процесів обліку і контролю допоможе виявити слабкі місця та можливості для вдосконалення. Для підвищення якості інвентаризацій слід впровадити нові методи, такі як використання сканерів штрих-кодів або RFID-технологій.

Удосконалення перевірки і оцінки результатів аудиту передбачає використання розширених методик перевірки, зокрема тестування на основі даних, для точнішого оцінювання облікових записів. Необхідно також провести аналіз впливу виявлених проблем на фінансову звітність, включаючи сценарії можливих наслідків для прийняття управлінських рішень. Регулярне навчання та сертифікація аудиторів допоможе підвищити їхню кваліфікацію та знання в галузі бухгалтерського обліку основних засобів.

Щодо звітності, важливо формулювати чіткі висновки, що відображають виявлені проблеми, їхній вплив на фінансову звітність і рекомендації щодо

їхнього усунення. Підготовка звітів, які містять практичні і реалістичні рекомендації для покращення облікових процесів, допоможе у забезпеченні точності і достовірності фінансової інформації. Регулярні зустрічі з керівництвом і обговорення результатів аудиту сприятимуть швидкому впровадженню рекомендацій та виправленню недоліків.

Впровадження інноваційних технологій є ще одним важливим аспектом покращення методики аудиту. Застосування програмного забезпечення для автоматизації облікових процесів зменшить кількість помилок і підвищить точність обліку. Аудит на основі даних, з використанням аналітичних інструментів, дозволить глибоко аналізувати дані і виявляти тенденції або аномалії. Інтеграція облікових систем з іншими бізнес-процесами та ІТ-системами забезпечить більшу прозорість і точність даних.

Застосування цих заходів допоможе забезпечити точність обліку основних засобів, виявлення потенційних проблем, вдосконалення облікових практик та покращення якості фінансової звітності підприємства.

3.2. Аналіз ефективності використання основних засобів на підприємстві СФНВГ «Коваль»

Основні засоби є важливим ресурсом для забезпечення виробничої діяльності підприємства, і їх ефективне використання безпосередньо впливає на фінансові результати та конкурентоспроможність організації.

Аналіз ефективності використання основних засобів дозволяє оцінити, наскільки раціонально підприємство експлуатує ці ресурси, а також виявити потенційні резерви для підвищення продуктивності та зменшення витрат. Це, у свою чергу, сприяє підвищенню загальної економічної ефективності підприємства.

На основі даних фінансової звітності СФНВГ «Коваль» за період 2021-2023 роки, що наведена в додатках И,К,Л проведемо аналіз основних

показників, що характеризують фінансово-господарську діяльність підприємства (табл. 3.1.).

Таблиця 3.1

Основні фінансово-економічні показники діяльності СФНВГ

«Коваль» за 2021-2023 рр., тис. грн.

Показник	Рік			Відхилення 2023/2021 рр.		Відхилення 2023/2022 рр.	
	2021	2022	2023	+/-	%	+/-	%
Чистий дохід	122098	119091	133075	10 977	108,99	13 984	111,74
Собівартість	83 997	89 907	122044	38 047	145,30	32 137	135,74
Чистий прибуток	28 437	13 617	-3 494	-31931	-12,29	-17 111	-25,66
Необоротні активи	53 350	54 618	64 352	11 002	120,62	9 734	117,82
Оборотні активи	73 392	123685	108751	35 359	148,18	-14 934	87,93
Валюта балансу	142578	178303	173103	30 525	121,41	-5 200	97,08
Власний капітал	118388	130655	126811	8 423	107,11	-3 844	97,06
Позиковий капітал	24 190	47 648	46 292	22 102	191,37	-1 356	97,15

**Джерело: сформовано автором на основі додатків И-Л*

Аналіз фінансових результатів компанії за 2021-2023 роки показує позитивні та негативні тенденції. З одного боку, компанія демонструє зростання чистого доходу на 8,99% та валюти балансу на 21,41%, що свідчить про збільшення обсягів діяльності і загальний ріст активів. Власний капітал також зріс на 7,11%, що свідчить про стабільність фінансового стану.

Однак значне зростання собівартості на 45,30% перевищує зростання доходу, що призводить до значного зниження чистого прибутку. Прибуток упав на 112,29%, перейшовши в негативну зону, що є серйозним сигналом про проблеми з ефективністю виробництва або управління витратами.

Крім того, зменшення оборотних активів на 12,08% може свідчити про потенційні проблеми з ліквідністю. Зростання позикового капіталу на 91,37% вказує на збільшення фінансових зобов'язань, що може вплинути на фінансову стійкість компанії.

Враховуючи ці фактори, компанії слід зосередитися на поліпшенні управління витратами, підвищенні ефективності виробництва і уважно стежити за ліквідністю та фінансовими зобов'язаннями. Оцінка цих аспектів допоможе

забезпечити стабільний фінансовий стан і підтримку прибутковості в майбутньому.

Аналіз динаміки основних засобів включає оцінку змін їх загальної вартості та визначення темпів зростання, що дозволяє оцінити тенденції розвитку виробничого потенціалу підприємства та виявити фактори, які вплинули на ці зміни. На цьому етапі аналізу отримані значення темпів зростання загального обсягу основних засобів порівнюють з темпами зростання обсягу виробленої або реалізованої продукції.

Далі проводять аналіз складу і структури основних засобів, визначаючи тенденції структурних змін. Це дозволяє виявити видовий та натурально-речовий склад основних засобів підприємства, оцінити зміни в їх структурі та зрозуміти, як ці зміни впливають на діяльність підприємства (табл. 3.2.)

Таблиця 3.2.

Аналіз структури і динаміки основних засобів СФНВГ «Коваль» за 2021-2023 рр.

Показник	2021р.		2022 р.		2023 р.		Абсолютне відхилення 2023/2021 (+,-)		Абсолютне відхилення 2023/2022 (+,-)	
	Σ	%	Σ	%	Σ	%	Σ	%	Σ	%
Загальна сума основних засобів в т.ч.	96500	100,00	107957	100,00	113585	100,00	17085	0,00	5628	0,00
1) будівлі нежитлові	13325	13,81	14025	12,99	15416	13,57	2091	-0,24	1391	0,58
2) інженерні споруди	12965	13,44	13836	12,82	13836	12,18	871	-1,25	0	-0,64
3) машини, обладнання та інвентар	60766	62,97	70646	65,44	74924	65,96	14158	2,99	4278	0,52
4) транспортні засоби	8745	9,06	8745	8,10	8704	7,66	-41	-1,40	-41	-0,44
5) земельні ділянки	249	0,26	249	0,23	249	0,22	0	-0,04	0	-0,01
6) інші матеріальні активи	450	0,47	456	0,42	456	0,40	6	-0,06	0	-0,02

**Джерело: сформовано автором на основі додатків М-О*

За період 2021-2023 років основні засоби підприємства демонструють загальне зростання. Загальна сума основних засобів збільшилася на 17 085 тис.

грн у порівнянні з 2021 роком і на 5 628 тис. грн у порівнянні з 2022 роком. Основний внесок у це зростання забезпечили машини, обладнання та інвентар, частка яких у загальній структурі основних засобів зросла з 62,97% у 2021 році до 65,96% у 2023 році. Це свідчить про суттєві інвестиції в оновлення або розширення виробничих потужностей підприємства.

Незначне зростання спостерігається і в категорії нежитлових будівель, які також збільшили свою частку. Інженерні споруди демонструють стабільність, хоча їхня частка дещо знизилася. Транспортні засоби зазнали незначного скорочення, що може бути пов'язано з оновленням автопарку або скороченням експлуатації.

Інші категорії, такі як земельні ділянки та інші матеріальні активи, залишаються майже незмінними, не впливаючи суттєво на загальну структуру основних засобів.

Загалом, підприємство демонструє позитивну динаміку збільшення основних засобів, зосереджуючи інвестиції переважно у виробничі активи, що може свідчити про стратегію розвитку та підвищення ефективності виробництва.

На рисунку 3.3. відображено структуру основних засобів СФНВГ «Коваль» за 2023 рік з якої чітко видно, що найбільшу частку займають будівлі, споруди, передавальні пристрої (41%), та машини і обладнання (38%). Близько 18% майна становить транспорт. Менше 5% - інструменти, прилади, інвентар; тварини, інші основні засоби та малоцінні необоротні матеріальні активи.

«При сучасному високому технічному рівні промислового виробництва величина і прогресивність основних виробничих засобів, їх технічний стан значною мірою визначають потенційні можливості промислового виробництва, його потужність. Відповідно до цього твердження впливає потреба в аналізі забезпеченості виробництва основними засобами, їх технічного стану і використання, а також оцінці їх впливу на зростання обсягу продукції, зниження собівартості продукції і, як наслідок, збільшення прибутку від реалізації продукції» [3]. Тому доцільним було проаналізувати зношуваність та

придатність основних засобів підприємства СФНВГ «Коваль» у 2021–2023 рр. (таблиця 3.3).

Рис.3.3. Структура основних засобів СФНВГ "Коваль" у 2023 р.

**Джерело: сформовано автором самостійно*

Таблиця 3.3

Зношуваність та придатність основних засобів підприємства СФНВГ «Коваль» у 2021–2023 рр.

Показник	На 1.01. 2021р.	На 1.01. 2022р.	На 1.01. 2023р.	на 01.01. 2024р.	Базисний абсолютний приріст
Первісна вартість основних засобів, тис. грн	96 500	107 957	113 585	129 743	33 243
Знос основних засобів, тис. грн	45 871	53 777	62 656	70 048	24 177
Залишкова вартість основних засобів, тис. грн	50 629	54 180	50 929	59 695	9 066
Коефіцієнт зношуваності основних засобів	0,48	0,50	0,55	0,54	0,06
Коефіцієнт придатності основних засобів	0,52	0,50	0,45	0,46	-0,06

**Джерело: сформовано автором самостійно*

Протягом періоду з 2021 по 2024 рік компанія активно інвестувала в основні засоби, що відображається у зростанні їх первісної вартості з 96 500 тис. грн до 129 743 тис. грн. Це свідчить про розширення та оновлення матеріально-технічної бази.

Зазначено також збільшення зносу основних засобів, який зріс з 45 871 тис. грн до 70 048 тис. грн. Це показує поступову амортизацію активів, що потребує подальшого уваги для запобігання можливим проблемам у функціонуванні обладнання.

Залишкова вартість основних засобів демонструє позитивну динаміку, зростаючи з 50 629 тис. грн до 59 695 тис. грн. Це свідчить про те, що компанії вдалося частково компенсувати зростання зносу за рахунок нових інвестицій.

Коефіцієнт зношуваності має тенденцію до зниження, що є позитивним сигналом про зменшення темпів старіння активів. Проте коефіцієнт придатності зменшився, що вказує на те, що частка активів у доброму стані зменшується, і це може вимагати додаткового фінансування для їх модернізації чи заміни.

Загалом, компанія демонструє активну інвестиційну політику в основні засоби, проте також стикається з викликами, пов'язаними зі зносом і старінням обладнання. Рекомендується зосередитися на плануванні і здійсненні додаткових інвестицій у підтримку та оновлення основних засобів, щоб забезпечити їх ефективність і продовжити позитивну динаміку розвитку.

Динаміку показників ефективності використання основних засобів СФНВГ «Коваль» у 2021-2023 рр. відображено у таблиці 3.4.

Таблиця 3.4

Динаміка показників ефективності використання основних засобів підприємства СФНВГ «Коваль» у 2021–2023 рр.

Показник	2021	2022	2023	Відхилення		Відхилення	
				+/-	%	+/-	%
Фондовіддача	2,33	2,27	2,41	0,08	103,26	0,14	106,17
Фондомісткість	0,43	0,44	0,42	-0,01	96,85	-0,03	94,19
Фондоозброєність	545,88	571,24	537,01	-8,87	98,38	-34,23	94,01

**Джерело: сформовано автором самостійно*

У період з 2021 до 2023 року спостерігається незначне зростання фондівдачі, яка збільшилась з 2,33 у 2021 році до 2,41 у 2023 році. Це свідчить про підвищення ефективності використання основних засобів підприємства, що є позитивним показником. Зростання фондівдачі може бути пов'язане з кращим управлінням ресурсами або збільшенням обсягів виробництва при відносно незмінному рівні основних засобів.

Показник фондомісткості за цей період зменшився з 0,43 у 2021 році до 0,42 у 2023 році. Це свідчить про зниження вартості основних засобів на одиницю продукції. Зменшення фондомісткості можна розглядати як позитивну тенденцію, оскільки це означає, що на виробництво кожної одиниці продукції витрачається менше основних засобів.

Фондоозброєність, яка відображає кількість основних засобів на одного працівника, знизилася з 545,88 у 2021 році до 537,01 у 2023 році, яка пов'язана із збільшенням темпу кількості працівників більше, ніж темп доходу СФНВГ «Коваль».

«В умовах ринкової економіки і конкуренції успішно функціонують ті виробники, які ефективно використовують свої ресурси, зокрема основні засоби виробництва. Від інтенсивності й ефективності використання основних засобів залежить дохідність капіталу і багато інших показників діяльності підприємства» [19]. Тому важливим є визначення інтенсивності відновлення основних засобів підприємства СФНВГ «Коваль» у 2021–2023 рр. (таблиця 3.5).

У період 2021–2023 років підприємство демонструє позитивну динаміку щодо основних засобів. Первісна вартість основних засобів на початок року зросла з 96 500 тис. грн у 2021 році до 113 585 тис. грн у 2023 році, що свідчить про збільшення активів на 17 085 тис. грн. Це є ознакою стабільного розвитку підприємства та його здатності інвестувати у нові засоби.

Вартість введених в дію основних засобів також збільшилася. У 2023 році підприємство ввело в експлуатацію основних засобів на 15 172 тис. грн, що на 9

503 тис. грн більше порівняно з 2022 роком і на 4 883 тис. грн більше, ніж у 2021 році. Це свідчить про активні інвестиції у виробничі потужності та оновлення матеріально-технічної бази.

Таблиця 3.5.

**Інтенсивність відновлення основних засобів підприємства СФНВГ
«Коваль» у 2021–2023 рр.**

Показник	2021 р.	2022 р.	2023 р.	Абсолютний приріст	
				2023/2021 р.	2023/2022 р.
Первісна вартість основних засобів на початок року, тис. грн	96 500	107 957	113 585	17 085	5 628
Вартість введених в дію основних засобів, тис. грн	10 289	5 669	15 172	4 883	9 503
Вартість основних засобів, що вибули з експлуатації, тис. грн	403	41	257	-146	216
Первісна вартість основних засобів на кінець року, тис. грн	107 957	113 585	128 500	20 543	14 915
Коефіцієнт введення в дію основних засобів	0,10	0,05	0,12	0,02	0,07
Коефіцієнт вибуття основних засобів	0,004	0,000	0,002	-0,002	0,002
Коефіцієнт приросту основних засобів	0,09	0,05	0,12	0,02	0,07

**Джерело: сформовано автором самостійно*

Вартість основних засобів, що вибули з експлуатації, зменшилася з 403 тис. грн у 2021 році до 257 тис. грн у 2023 році, що вказує на ефективне управління активами та мінімальне вибуття. Хоча у порівнянні з 2022 роком вибуття збільшилося на 216 тис. грн, загалом ці показники залишаються низькими.

Первісна вартість основних засобів на кінець року зросла до 128 500 тис. грн у 2023 році, що на 20 543 тис. грн більше порівняно з 2021 роком та на 14 915 тис. грн більше, ніж у 2022 році. Це свідчить про стабільне накопичення та розширення активів.

Коефіцієнт введення в дію основних засобів також покращився: з 0,05 у 2022 році до 0,12 у 2023 році, що свідчить про значне збільшення обсягів нових

введених активів. Коефіцієнт вибуття залишається стабільно низьким на рівні 0, що означає мінімальне вибуття основних засобів протягом трьох років.

Коефіцієнт приросту основних засобів у 2023 році склав 0,12, що є найвищим показником за три роки. Це вказує на суттєве збільшення активів підприємства та позитивну динаміку його розвитку.

Загалом, підприємство демонструє стабільний ріст, ефективне управління основними засобами та активізацію інвестиційної діяльності.

Показники оцінки ефективності використання основних засобів виділено на три основні групи: узагальнюючі, часткові та техніко-експлуатаційні.

До узагальнюючих показників відносяться фондовіддача та рентабельність основних засобів, які дозволяють оцінити економічну ефективність їх використання з двох аспектів: кількісного та якісного. Однак ці показники можуть змінюватися в різних напрямках у межах одного і того періоду на підприємстві.

«Тому в процесі порівняльної оцінки ефективності використання основних засобів двох і більше підприємств або періодів виникають труднощі, адже окремі підприємства при достатньо високих показниках фондовіддачі мають низькі показники рентабельності і навпаки. Усунути цей недолік дає можливість розрахунок інтегральних показників» [46].

Перший комплексний (інтегральний) показник ефективності використання основних засобів (ФЕ1) показує середній умовний економічний результат у вигляді виручки від реалізації та прибутку, що припадає на кожну гривню витрат, вкладених в основні засоби. Його обчислюють шляхом витягування квадратного кореня з добутком показників фондовіддачі (ФВ) та рентабельності (ФР) за такою формулою:

$$\text{ФЕ1} = \sqrt{\text{ФВ} * \text{ФР}} \quad (3.1.)$$

де ФЕ1 – перший інтегральний показник ефективності використання основних засобів;
 ФВ – фондовіддача;
 ФР – рентабельність основних засобів.

Для визначення другого інтегрального показника ефективності використання основних засобів (ФЕ2) застосувати формулу 3.2.

$$\text{ФЕ2} = \sqrt{\text{ФВ} * \text{ФР} * \text{ФТ}} \quad (3.2.)$$

де ФЕ2 – перший інтегральний показник ефективності використання основних засобів

ФВ – фондівдача

ФР – рентабельність основних засобів

ФТ – рівень ефективності використання основних засобів для здійснення трудової діяльності, який розраховується як відношення продуктивності праці до середньорічної вартості основних засобів.

Результати проведеного аналізу щодо ефективності використання основних засобів СФНВГ «Коваль» відображено у таблиці 3.6.

У період з 2021 по 2023 роки підприємство демонструвало змішані результати. Виручка від реалізації продукції знизилася в 2022 році на 3 007 тис. грн (на 2,46%) порівняно з попереднім роком, але в 2023 році відбулося зростання на 13 984 тис. грн (на 11,74%). Це свідчить про покращення ситуації з продажами після тимчасового спаду.

Однак, фінансові результати підприємства значно погіршилися. Прибуток зменшився в 2022 році на 14 820 тис. грн (на 52,12%) порівняно з 2021 роком, а в 2023 році підприємство стало збитковим — збиток склав 3 494 тис. грн. Це свідчить про серйозні фінансові труднощі, які потребують негайної уваги.

Середньорічна вартість основних засобів зросла на 5,25% у 2023 році, що свідчить про інвестиції в оновлення або придбання нових активів. Чисельність робітників у 2022 році зменшилася на 4 особи, проте в 2023 році зросла на 11, що може свідчити про зростання виробничої активності або розширення операцій.

Ефективність використання основних засобів частково покращилася: фондівдача зросла на 6,17% у 2023 році. Проте рентабельність основних засобів різко знизилася, і підприємство стало збитковим. Це вказує на те, що нові інвестиції в основні засоби не призвели до очікуваного зростання прибутку.

Таблиця 3.6.

**Розрахунок узагальнюючих показників ефективності використання
основних засобів СФНВГ «Коваль» за 2021-2023 р.р.**

Показник	2021 р.	2022р.	2023р.	Абсол. відхил. (+, -)		Відносне відхилення, %	
				2022р. від 2021р.	2023р. від 2022р.	2022р. від 2021р.	2023р. від 2022р.
1. Виручка від реалізації продукції, тис. грн.	122 098	119 091	133 075	-3 007	13 984	97,54	111,74
2. Прибуток (збиток), тис. грн.	28 437	13 617	-3 494	-14 820	-17 111	47,88	-25,66
3. Середньорічна вартість ОЗ, тис. грн.	52404,5	52554,5	55312	150	2 758	100,29	105,25
4. Середньооблікова чисельність робітників, чол.	96	92	103	-4	11	95,83	111,96
5. Фондовіддача, грн.	2,33	2,27	2,41	0	0	97,26	106,17
6. Рентабельність (збитковість) ОЗ, %	54,26	25,91	-6,32	-28	-32	47,75	-24,38
7. Продуктивність праці, грн.	1271,85	1294,47	1291,9903	22,61	-2,48	101,78	99,81
8. Рівень ефективності використання ОЗ, %	0,0024	0,0025	0,0023	0,00004	-0,00013	101,49	94,83
9. Перший інтегральний показник ефективності використання основних засобів, грн.	1,124	0,766	-0,390	-0,36	-1	68,15	-50,88
10. Другий інтегральний показник ефективності використання основних засобів, грн.	0,006	0,004	-0,002	-0,002	-0,006	68,65	-49,54

**Джерело: сформовано автором самостійно*

Продуктивність праці у 2022 році трохи зросла (на 1,78%), але у 2023 році показник знизився (на 0,19%), що свідчить про незначну нестабільність у цьому напрямку. Рівень ефективності використання основних засобів також

зменшився на 5,17% у 2023 році.

Інтегральні показники ефективності використання основних засобів показали суттєве погіршення. Перший показник знизився з 1,124 грн у 2021 році до -0,390 грн у 2023 році, а другий показник впав до -0,002 грн. Це свідчить про критичне зниження ефективності використання активів.

Загалом, незважаючи на зростання виручки та чисельності працівників, підприємство виявляє негативну фінансову динаміку, що вимагає змін в управлінні основними засобами, оптимізації витрат та підвищення продуктивності для відновлення прибутковості.

Щоб покращити ситуацію, підприємству слід вжити ряд заходів. По-перше, необхідно активніше інвестувати в оновлення основних засобів, що допоможе знизити коефіцієнт зношуваності та збільшити коефіцієнт придатності. Це дозволить зменшити витрати на обслуговування старого обладнання та підвищити загальну ефективність виробництва.

По-друге, підприємству слід провести аудит наявних активів для виявлення неефективних або застарілих одиниць. Це дозволить оптимізувати використання ресурсів і перерозподілити інвестиції на ключові елементи виробничого процесу.

По-третє, впровадження сучасних технологій і автоматизація процесів можуть значно підвищити продуктивність праці та зменшити витрати на обслуговування обладнання. Нові технології допоможуть скоротити час простою та підвищити випуск продукції.

По-четверте, підприємству варто розробити довгострокову стратегію інвестицій в основні засоби, що включає регулярне оновлення та плановий ремонт. Це допоможе підтримувати активи в належному стані і запобігти критичному зношенню.

Нарешті, поліпшення управління активами шляхом впровадження систем контролю та моніторингу стане важливим кроком для забезпечення ефективного використання основних засобів, зменшення витрат та підвищення загальної рентабельності підприємства.

Загалом, для покращення ефективності використання основних засобів на підприємстві «Коваль» потрібно зосередитися на модернізації активів, впровадженні нових технологій та оптимізації управління ними. Це дозволить знизити витрати на обслуговування та підвищити продуктивність і рентабельність виробництва.

Сучасний аналіз ефективності використання основних засобів вимагає застосування нових методів, які враховують не лише традиційні показники, але й інноваційні інструменти для більш глибокої оцінки їх впливу на фінансові результати підприємств.

Технології бізнес-аналітики не дозволяють проводити детальніший аналіз ефективності основних засобів, використовуючи великий обсяг даних. Наприклад, можна інтегрувати дані про амортизацію, обсяги виробництва, витрати на обслуговування та ремонт, що дає змогу більш точно прогнозувати стан основних засобів та їх вплив на загальні фінансові результати. Вигляд аналітики на основі великих даних дозволяє виявити приховані закономірності та оптимізувати управління активами підприємства.

Сучасні системи управління активами (ЕАМ) надають можливість автоматизувати процес моніторингу використання основних засобів. Вони можуть в режимі реального часу відстежувати стан обладнання, його ефективність, час простою та витрати на обслуговування. Такі системи забезпечують оптимізацію використання основних засобів, зменшують витрати на ремонт та збільшують їх життєвий цикл, що впливає на фінансові показники підприємства.

Сучасні підприємства все більше приділяють увагу енергоефективності основних засобів, що має прямий вплив на фінансові результати. Аналіз ефективності з урахуванням споживання енергії дає можливість оцінити, наскільки раціонально використано енергоресурси і чим можна зменшити їх витрати. Застосування коефіцієнтів енергоефективності дозволяє визначити зони неефективного використання енергії та вжити заходів для підвищення продуктивності.

Використання показників ROI для оцінки основних засобів дозволить забезпечити, кількість інвестицій у придбання та модернізацію основних засобів виправдані з точки зору фінансових результатів підприємства. Цей підхід дозволить оцінити ефективність кожного конкретного об'єкта основних засобів та прийняти більш обґрунтоване рішення щодо інвестування в нові активи або модернізацію наявних. У формулі 3.3. відображено схему прорахунку ROI для основних засобів.

$$\text{ROI} = \frac{\text{Вартість інвестицій у основні засоби}}{\text{Чистий прибуток від використання активів}} * 100\% \quad (3.3.)$$

Технологія цифрових двійників дозволяє створювати віртуальні моделі основних засобів для аналізу їх стану та ефективності в режимі реального часу. Це дає можливість моделювати різні сценарії використання обладнання, прогнозувати можливості збої та планувати оптимальні стратегії управління активами. Завдяки цифровим двійникам можна досягти більш точного аналізу впливу основних засобів на фінансові результати підприємства.

Ефективне управління активами є однією з головних задач підприємства в умовах сучасного господарювання. Важливість аналізу ефективності використання оборотних активів для успішної діяльності суб'єкта підприємництва полягає в тому, що він дозволяє виявити сильні та слабкі сторони, оптимізувати потужності та знайти невикористані резерви для підвищення результативності.

ВИСНОВОК

На основі проведеного дослідження пропонуємо такі висновки і рекомендації:

1. Встановлено, що у науковій літературі існує багато трактувань поняття «основні засоби», однак все ж більшість науковців схиляються до традиційного визначення, яке трактоване в НП(С)БО 7 «Основні засоби», хоч і багато серед них виокремлюють свою точку зору на дане трактування.

2. Основні засоби слід розглядати як різновид активів, що мають матеріальну форму, зберігаються на протязі тривалого періоду та використовуються для генерації економічної користі, переносячи свою вартість на результати власної діяльності протягом тривалого періоду.

3. Класифікація основних засобів є важливим інструментом для систематизації та управління цими активами. Широкий спектр критеріїв класифікації, таких як функціональне призначення, характер володіння, ступінь використання, участь у виробничому процесі та інші, дозволяє зрозуміти різноманітні аспекти основних засобів і враховувати їх в управлінському та фінансовому аналізі. Належне використання класифікаційних систем допомагає підприємствам ефективно керувати своїм майном, планувати розвиток та здійснювати стратегічні рішення щодо використання та обслуговування основних засобів. Дана класифікація викликає сумніви, оскільки деякі класифікаційні поділи дещо схожі, проте не враховано сучасні підходи до класифікаційні ознаки, які ми і пропонуємо, серед яких: за технічним станом, за експлуатаційним циклом, за екологічною чистотою, за рівнем технологічності, за регіональною приналежністю, за функціональним призначенням та за ступенем адаптивності. Вважаємо, що дана класифікація дасть більш повний та збалансований погляд на різноманітні аспекти основних засобів. З урахуванням сучасних тенденцій у розвитку технологій, екологічних вимог та глобалізації економіки, важливо мати комплексну класифікацію, яка враховує не лише технічний стан та експлуатаційні характеристики, але й соціально-економічні

та екологічні аспекти. Застосування такої класифікації дозволить краще розуміти специфіку основних засобів, їх вплив на навколишнє середовище та можливості їх використання в різних галузях економіки. Такий підхід сприятиме більш ефективному управлінню активами, плануванню розвитку та прийняттю стратегічних рішень на різних рівнях управління підприємствами.

4. Оцінка вартості основних засобів визначається як ключовий етап управління активами підприємства та формування стратегічних рішень. Ефективна оцінка основних засобів дозволяє визначати їхню поточну вартість, раціонально розподіляти ресурси, визначати стратегії розвитку та приймати обґрунтовані фінансові рішення. Важливість правильної оцінки та збереження адекватного стану основних засобів підкреслюється фахівцями, які наголошують на значенні врахування таких чинників, як інфляція та знос, у процесі їхнього оцінювання. Проблема оцінки тісно пов'язана з проблемою визнання основних засобів, оскільки застосування принципів єдності та реальності в оцінці основних засобів є вирішальним фактором у системі обліку підприємства. Отже, правильне визначення вартості основних засобів та їхнє належне управління має велике значення для фінансової стабільності та успішного функціонування підприємства.

5. Методика обліку надходження основних засобів є важливим елементом управлінського обліку, що забезпечує точне та своєчасне відображення господарських операцій, пов'язаних із придбанням, створенням або отриманням у користування основних засобів. Вона включає в себе визначення первісної вартості, документальне оформлення операцій, облік витрат, пов'язаних із придбанням, та введення основних засобів в експлуатацію. Важливою є також відповідність методики обліку вимогам чинного законодавства та стандартам бухгалтерського обліку, що гарантує достовірність даних та їх повноту.

6. Встановлено, що в умовах діджиталізації та стрімкого технічного прогресу з'являються нові ефективні підходи до ведення обліку основних засобів підприємства, які ми пропонуємо активно використовувати в діяльності суб'єктів господарювання. Сучасні технології, такі як Інтернет речей (IoT), блокчейн, штучний інтелект, машинне навчання, роботизована автоматизація

процесів (RPA), хмарні сервіси, великі дані (Big Data), доповнена реальність (AR), RFID та QR-коди, значно підвищують ефективність управління активами. Так, IoT дозволяє автоматизувати моніторинг стану та місцезнаходження основних засобів, блокчейн забезпечує прозорість та незмінність облікових записів, а штучний інтелект та машинне навчання автоматизують процеси введення даних і прогнозування технічного обслуговування. RPA знижує ризики помилок за рахунок автоматизації рутинних завдань, хмарні технології забезпечують доступність і безпеку даних, а аналіз великих даних дозволяє оптимізувати управління активами. Використання доповненої реальності та RFID/QR-кодів спрощує інвентаризацію та ідентифікацію активів, підвищуючи точність та швидкість обліку. Загалом, впровадження цих технологій дозволяє підприємствам значно підвищити ефективність облікових процесів, зменшити витрати, знизити ризики і забезпечити більш прозорий та контрольований облік основних засобів.

7. Амортизація основних засобів є важливим інструментом бухгалтерського обліку, що дозволяє поступово переносити вартість необоротних активів на витрати підприємства протягом їх корисного використання. Цей процес забезпечує справедливий розподіл витрат на придбання або створення основних засобів на періоди, протягом яких вони генерують економічні вигоди. Вибір методів амортизації та термінів служби основних засобів має суттєвий вплив на фінансові результати підприємства, його оподаткування та управлінські рішення. Сформовано послідовність кроків, яких необхідно дотримуватись при виборі амортизаційної політики: чітко визначити стратегію діяльності суб'єкта господарювання; визначити класифікацію груп основних засобів; визначити об'єкти, на які буде нараховуватися амортизація; встановити критерії для визначення очікуваного терміну корисного використання основних засобів; визначити вартість основних засобів, яка підлягає амортизації;

8. Вибуття об'єкта основних засобів – це важливий процес у бухгалтерському обліку, що передбачає зняття активу з обліку підприємства. Цей процес включає кілька етапів, які необхідно коректно відобразити у фінансовій звітності, щоб забезпечити точність інформації про фінансовий стан

підприємства. Коректне відображення вибуття основних засобів у бухгалтерському обліку є критично важливим для забезпечення точності звітності суб'єкта господарювання. Це включає правильне документування вибуття, коригування облікових записів, оцінку впливу на фінансові результати та відповідність податковим вимогам. Дотримання всіх цих аспектів дозволяє забезпечити достовірність фінансової інформації і ефективне управління активами підприємства.

9. Механізм відображення інформації про основні засоби в фінансовій звітності є ключовим аспектом управлінського та фінансового обліку підприємства. Для покращення механізму відображення інформації про основні засоби в фінансовій звітності суб'єкта підприємництва відповідно до сучасних вимог, необхідно вжити комплекс заходів, які забезпечать точність, прозорість і відповідність обліку актуальним стандартам. По-перше, впровадження актуальних методів амортизації та переоцінки відповідно до МСФЗ або національних стандартів є критично важливим. Це дозволить підприємству забезпечити коректне відображення вартості основних засобів і їх амортизації, що відображатиметься в фінансових звітах. По-друге, регулярний перегляд і коригування строків корисного використання основних засобів на основі їх фактичного стану та економічних умов дозволить підтримувати точність оцінки активів і забезпечити адекватність амортизаційних відрахувань. По-третє, включення детальної інформації про методи обліку, переоцінки, класифікацію основних засобів, а також надання інформації про будь-які обмеження або забезпечення забезпечить повну прозорість і зрозумілість фінансових звітів. Це допоможе користувачам фінансових звітів краще розуміти політику підприємства щодо обліку основних засобів. По-четверте, подання даних про витрати на ремонт, модернізацію, добудову та нарахування амортизації надасть повну картину витрат, пов'язаних з основними засобами, що сприятиме точнішій оцінці фінансових результатів підприємства. По-п'яте, проведення регулярних аудитів обліку основних засобів є необхідним для перевірки точності та відповідності інформації обліковим стандартам і вимогам. Це дозволить виявляти та виправляти можливі помилки і забезпечити дотримання облікових політик. По-шосте, детальний аналіз ефективності

використання основних засобів та їх впливу на фінансові результати допоможе оцінити, наскільки ефективно підприємство використовує свої активи для досягнення фінансових цілей. Впровадження цих заходів дозволить підприємству покращити якість фінансової звітності, забезпечити її відповідність сучасним вимогам і підвищити довіру інвесторів та інших зацікавлених сторін.

10. Організація проведення аудиту основних засобів є критично важливою складовою фінансового контролю на підприємстві, що забезпечує точність і достовірність обліку і звітності. Основні засоби, як ключовий компонент активів підприємства, потребують ретельної перевірки для підтвердження їхнього фізичного наявності, правильності оцінки та обліку.

11. Аудит основних засобів включає кілька ключових етапів: планування аудиту, оцінка внутрішнього контролю, перевірка документів і записів, інвентаризація основних засобів, а також підготовка і подання аудиторського висновку. Ефективне проведення аудиту передбачає системний підхід, що включає в себе вивчення облікової політики підприємства, проведення інвентаризації, перевірку правильності амортизаційних нарахувань і виявлення можливих помилок або зловживань.

12. Аналіз ефективності використання основних засобів є ключовим аспектом управління активами підприємства, що забезпечує оптимальне використання ресурсів і максимізацію прибутковості. Основні засоби представляють значну частину активів підприємства, тому їх ефективне управління має суттєвий вплив на загальні фінансові результати і конкурентоспроможність компанії. Аналіз основних засобів підприємства є комплексним процесом, що складається з кількох ключових етапів, які дозволяють забезпечити ефективне управління активами та максимізувати їх продуктивність.

13. Аналіз показників ефективності використання основних засобів на підприємстві СФНВГ «Коваль» на основі наданих таблиць виявив кілька ключових аспектів та проблемних зон: зростання первісної вартості та інвестиційна діяльність. Первісна вартість основних засобів зросла з 96 500 тис. грн у 2021 році до 129 743 тис. грн у 2024 році. Це свідчить про активні

інвестиції в нові активи та модернізацію технічної бази. Підприємство спрямовує ресурси на розширення і оновлення своїх активів, що є позитивним фактором для розвитку; проблеми зношення і зниження придатності. Знос основних засобів збільшився з 45 871 тис. грн у 2021 році до 70 048 тис. грн у 2024 році, що призвело до підвищення коефіцієнта зношуваності з 0,48 до 0,54. Коефіцієнт придатності знизився з 0,52 до 0,46, що свідчить про зменшення частки активів, які ще можна ефективно використовувати без значних витрат на ремонт. Це вказує на те, що значна частина обладнання знаходиться у стані значного зношення і потребує заміни або серйозної модернізації; фінансові результати і ефективність. Хоча виручка від реалізації продукції зросла з 122 098 тис. грн у 2021 році до 133 075 тис. грн у 2023 році, прибуток перейшов у збиток. Прибуток знизився з 28 437 тис. грн у 2021 році до -3 494 тис. грн у 2023 році. Це може бути частково пов'язано із зростанням витрат на обслуговування зношених активів і недостатньою продуктивністю; коефіцієнти рентабельності та фондоддачі показують негативну тенденцію, зокрема рентабельність основних засобів знизилася з 54,26% у 2021 році до -6,32% у 2023 році. Це свідчить про неефективне використання основних засобів і необхідність термінових змін; продуктивність праці та рівень ефективності використання основних засобів потребують поліпшення. Продуктивність праці незначно зросла, але показники ефективності використання основних засобів (інтегральні показники) знизилися, що вказує на зменшення продуктивності та ефективності виробництва.

14. Для покращення ефективності використання основних засобів на підприємстві «Коваль» необхідно зосередитися на модернізації активів, впровадженні нових технологій і оптимізації управління ними. Це дозволить знизити витрати на обслуговування, підвищити продуктивність та забезпечити стабільний розвиток і конкурентоспроможність підприємства.